

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Šikana na základní škole z pohledu metodika
prevence**

Hellen Holečková

Bakalářská práce

Studijní program: Psychologie

Studium: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Vacková Ph.D

Praha 2019

Prague College of Psychosocial Studies

**Bullying at Primary School from the Perspective
of a District Methodology Specialist of
Prevention**

Hellen Holečková

The Bachelor Thesis

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Lucie Vacková Ph.D

Praha 2019

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 07. 2019

Podpis

Poděkování:

Chci poděkovat své vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Vackové, Ph.D., za metodické vedení, podnětné rady, cenné připomínky a hlavně trpělivost, které mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Také bych ráda poděkovala PhDr. Vladislavě Moravčíkové, školní psychologce a vedoucí školského poradenského zařízení Rozum, své externí konzultantce, za podporu, čas a cenné zkušenosti při sdílení obsahu této bakalářské práce.

V Praze dne 19. 07. 2019

.....

Podpis autorky

Anotace:

Bakalářská práce se zaměřuje na zpracování tématu šikany na základní škole z pohledu obvodního metodika prevence působícího v pedagogicko-psychologické poradně v součinnosti se školním psychologem a školním metodikem prevence. Teoretická část se zaměřuje na vymezení definic základních pojmů. Popisuje možnosti prevence šikany a rizikového chování včetně diagnostiky šikany na škole. Zabývá se možnostmi řešení šikany na základní škole. V konečné části jsou zmíněny některé státní a neziskové organizace spolupracující na prevenci, šetření a řešení šikany v Praze. Praktickou část bakalářské práce tvoří případová studie řešení šikany ve třetí třídě prvního stupně základní školy. Cílem práce je deskripce celého procesu šikany na základě rozhovorů realizovaných s jejími jednotlivými aktéry včetně psychologických doporučení vedoucích ke zlepšení celkové situace.

Klíčová slova:

Šikana, metodik prevence, preventivní program školy, selektivní prevence

Abstrakt:

The bachelor thesis focuses on the elaboration of the theme of bullying in elementary school from the perspective of a district methodology specialist of prevention in pedagogical and psychological counselling centre in cooperation with a school psychologist and a school preventiv methodologist. The theoretical part focuses on the definition of the basic terms. It describes the possibilities of prevention of bullying and risky behaviour including the diagnostics of bullying at school. It deals with the possibilities of solving bullying in elementary school. There are some state organisations and non profit organisations dealing with prevention, investigation and solving of bullying in Prague mentioned in the final part. The practical part of the thesis consists of a case study of bullying in the third year of elementary school. The aim of the work is to describe the whole proces of bullying on the basis of interview conducted with its individual participants, including psychological recommendations leading to improvement of the overall situation.

Key Words:

Bullying, prevention methodology specialist, school prevention programme, selective prevention

Obsah

ÚVOD	9
Teoretická část	11
1 Šikana	11
1.1 Definice šikany	11
1.2 Rozdíly mezi šikanováním a škádlením	12
1.3 Formy šikany	13
1.4 Projevy šikany	13
1.4.1 Varovné signály šikanování	14
1.5 Trojrozměrný pohled na šikanování	15
1.5.1 Šikanování jako nemocné chování (behaviorální pohled)	15
1.5.2 Šikanování je závislost (psychodynamický pohled)	16
1.5.3 Šikana jako porucha vztahů ve skupině	16
1.6 Šikana a její vývojové stupně	16
2 Situace na základních školách	19
2.1 Školní poradenské pracoviště	19
2.2 Školní metodik prevence	20
2.3 Školní psycholog	21
3 Prevence výskytu šikany	21
3.1 Specifická prevence rizikového chování	22
3.1.1 Všeobecná primární prevence	22
3.1.2 Selektivní primární prevence	22
3.1.3 Indikovaná primární prevence	23
3.2 Nеспецифická prevence	23
4 Strategie šetření a řešení šikany	24
4.1 Strategie šetření šikany	24
4.2 Řešení šikany	25
5 Organizace spolupracující na řešení problému šikany na ZŠ	26
5.1 Školská poradenská zařízení	27
5.1.1 Pedagogicko-psychologické poradny	27
5.1.2 Speciálně pedagogická centra	29
5.2 Střediska výchovné péče	30
5.3 Diagnostické ústavy	31
5.4 Orgány sociálně právní ochrany dětí	32
5.5 Odbor zdravotnictví, sociální péče a prevence – oddělení prevence při MHMP	33
5.6 Centrum sociálních služeb Praha, středisko Pražské centrum primární prevence	34
5.7 Policie ČR	34
5.8 Linka bezpečí, z. s.	35
5.9 Dětská krizová centra	36
5.10 Bílý kruh bezpečí	36
5.11 Jules a Jim, z. s.	37
5.12 Centrum primární prevence Magdaléna, o.p.s.	37
5.13 Proxima Sociale, o.p.s.	38
6 PRAKTICKÁ ČÁST	38
6.1 Výzkumné cíle a otázky	38
6.2 Výzkumný soubor	39

6.3	Výběr zkoumaných osob.....	39
6.4	Výzkumné šetření.....	40
6.5	Výzkumné metody	40
6.6	Etika výzkumu	41
6.7	Případová studie třídy na prvním stupni základní školy	41
6.7.1	Výpověď třídní učitelky	43
6.7.2	Výpověď asistentky pedagoga	44
6.7.3	Výpověď matky	45
6.7.4	Vedení rozhovoru s Adrianem	45
6.7.5	Chlapec Kamil.....	47
6.7.6	Chlapec Mojmir	48
6.7.7	Chlapec Otakar.....	50
6.7.8	Chlapec Norbert	52
6.7.9	Chlapec Radek	54
6.7.10	Chlapec Ivan.....	55
6.7.11	Dívka Xenie	56
6.7.12	Chlapec Luboš.....	56
6.7.13	Výstupy ze šetření.....	59
6.8	Doporučení a závěr případové studie	61
6.8.1	Doporučení pro rodiny obětí	61
6.8.2	Doporučení pro školu.....	61
6.8.3	Závěr případové studie.....	63
7	Diskuse.....	64
	ZÁVĚR	65
	Seznam použitých zdrojů a literatury:.....	67
	Přílohy.....	1
	Příloha č. 1 - Přepsaný rozhovor s třídní učitelkou 3. třídy	1
	Příloha č. 2 – Přepsaná výpověď asistentky pedagoga	3
	Příloha č. 3 – Přepsaná výpověď matky.....	4
	Příloha č. 4 – Přepsaný rozhovor s ADRIANEM	5
	Příloha č. 5 – Přepsaný rozhovor s KAMILEM.....	7
	Příloha č. 6 – Přepsaný rozhovor s MOJMÍREM	9
	Příloha č. 7 – Přepsaný rozhovor s XÉNIÍ.....	11
	Příloha č. 8 – Přepsaný rozhovor s OTAKAREM	12
	Příloha č. 9 – Přepsaný rozhovor s NORBERTEM	13
	Příloha č. 10 – Přepsaný rozhovor s IVANEM.....	15
	Příloha č. 11 – Přepsaný rozhovor s RADKEM.....	16
	Příloha č. 12 – Přepsaný rozhovor s LUBOŠEM.....	17
	BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE.....	19

ÚVOD

V bakalářské práci se věnuji tématu šikany z pohledu metodika prevence působícího v pedagogicko-psychologické poradně. Pracuji na této pozici již desátým rokem a nárůst případů šikany a všeobecně neuspokojivé vztahy mezi vrstevníky na školách jsou zásadní problémy, s nimiž jsem konfrontována. Stále častěji se setkávám s mladšími a mladšími třídními kolektivy, kterou jsou zasaženy rizikovým chováním. To, co bylo před lety problémem k řešení na druhém stupni základní školy, se v současnosti objevuje zpravidla již ve třetích a čtvrtých třídách.

V této práci se věnuji problematice školní šikany na jedné základní škole v Praze. Především poukazuji na možnosti dobré spolupráce mezi obvodním metodikem prevence, školou - ředitelkou školy, výchovným poradcem, školním metodikem prevence, třídním učitelem, rodinou, školním psychologem, vedením školní družiny a neziskovými organizacemi, zabývajícími se danou problematikou.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se nejprve věnuji vymezení pojmu šikana, jejím vývojovým stupňům, formám šikany a možnostem prevence. Popisuji roli a náplň práce školního psychologa a školního metodika prevence v souvislosti s řešením šikany. Kooperaci pedagogicko psychologické poradny, konkrétně obvodního metodika prevence, školy a státních nebo nestátních organizací, které vytvářejí odborný rámec pro řešení nastalých potíží mezi dětmi. Obsahem praktické části je případová studie práce se třídou žáků prvního stupně základní školy. Ilustruje psychologické souvislosti mezi obětí, agresorem a zúčastněnými dospělými osobami např. rodiči, učiteli a odborníky. Vycházím z představy, že celkový obraz každé šikany je jedinečný, ale mnohé její průvodní jevy se v určitých kombinacích často opakují. Pracovala jsem s třídním kolektivem na zjištění atmosféry mezi dětmi, na základě opakovaných stížností ze strany rodičů dětí. Stížnosti se týkaly vztahů mezi dětmi, vzrůstající agresivity a špatné spolupráce ve třídě. Rodiče si také stěžovali na špatnou spolupráci s třídní učitelkou. Za výzkumnou metodu jsem proto v rámci popisné případové studie zvolila polostrukturované rozhovory s ohledem na věk dětí a specifčnost tématu.

Na konci práce uvádím závěry z šetření, návrhy řešení a výchovných opatření z pohledu metodika prevence v pedagogicko psychologické poradně (dále jen PPP).

Cílem bakalářské práce je dokázat, že součinnost jednotlivých profesí je absolutně zásadní při řešení problémů mezi dětmi. Je možným významným kompenzačním mechanismem eliminace psychických následků u jedinců i třídních společenství, které vznikly během procesu šikanování. Potíže s chováním existují téměř všude, kde se objevují větší kolektivy dětí. Šikanování, viktimizace a obrana šikanovaných se ukazují jako soubory opakujících se aktů a pozic.

Příčiny a následky šikany bývají zpravidla provázány s rodinným zázemím a výchovou dětí. Na jejím vzniku se však podílí i zkušenost s agresivními praktikami užívanými výkonově orientovanou společností. Víme, že řešení nejsou jednoduchá. Většinou se nejedná pouze o následek selhání učitelů školy, rodičů a jejich výchovy, ale o kombinaci většího množství proměnných. Závěrem je třeba poukázat na skutečnost, že pokud zůstane školní šikana neřešena a nedojde k nápravě vztahů mezi dětmi a zúčastněnými dospělými, lze očekávat její další rozšiřování.

Teoretická část

1 Šikana

1.1 Definice šikany

Podle Janošové je šikana vymezena třemi podmínkami – agresivním jednáním, opakováním a nerovnováhou sil. Klíčový je záměr a vědomí agresora o tom, že svým jednáním druhého poškozuje (Janošová, 2016).

Podle Koláře se za šikanování považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně a zpravidla opakovaně ubližují druhým. Znamená to, že útočníci nějakému dítěti, které se nemůže bránit, dělají něco, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo prostě bolí. Nadávají mu, pomlouvají ho, navádí spolužáky, aby s ním nemluvili. Toto je druh psychické agrese, která může být velice zraňující a bolestivá. Může vést až ke zhroucení nebo sebevražedným pokusům. A pak je tu fyzická agrese: bití, kopání, strkání, fackování apod. (Kolář, 2001).

Podle Smithe a Braina je šikana popisována jako agresivní chování obvykle charakterizované opakováním a nevyvážeností moci. To může být považováno za normativní v mnoha skupinových nastaveních, ale je to společensky nepřijatelné v rámci étosu demokratické společnosti.¹

Při definování školní šikany mluvíme o asymetrickém vztahu mezi jednajícím a tím kdo je takovému jednání vystaven. Jde o fyzické, verbální či psychické útoky nebo vyhrožování, jehož cílem je zastrašit, ublížit nebo vyděsit oběť. Nerovnováhu fyzické a psychické síly mezi jednotlivými aktéry. A opakovanost tohoto jednání mezi týmiž dětmi v průběhu delší doby (Janošová, 2016).

V metodickém pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení je šikana vnímána jako forma násilí, která ohrožuje výchovné i vzdělávací cíle školy. V souvislosti s ní dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nutný pro harmonický rozvoj osobnosti. Může tak docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu. Šikanování je vnímáno jako chování, jehož záměrem je ublížit,

¹Smith, P. K., & Brain, P. (2000). Bullying in schools. Lessons from two decades of research . *Aggressive Behavior* : Official Journal of the International Society for Research on Aggression, 26(1), 1-9.

ohrozit nebo zastrašit žáka, nebo skupinu žáků. Jsou to cílené a opakované fyzické a psychické útoky jedincem nebo skupinou vůči jedinci nebo skupině, která se neumí nebo nemůže bránit. Zahrnuje fyzické útoky jako bití, vydírání, loupeže, poškozování věcí, ale i útoky slovní jako nadávání, pomlouvání, vyhrožování nebo ničení věcí. Může mít formu sexuálního obtěžování nebo zneužívání. Může probíhat i formou elektronické komunikace, pak hovoříme o kyberšikaně. Šikana se projevuje se i formou demonstrativního přehlížení nebo ignorování žáků. Nebezpečí je především v závažnosti, dlouhodobosti (ne vždy) a v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví obětí.²

1.2 Rozdíly mezi šikanováním a škádlením

Pro děti je nutné vytvořit takové skupinové klima ve třídě nebo v kolektivu, ve kterém lze naplnit jejich sociální potřeby. Šikanování slouží jako nástroj, kterým děti udržují hranice své skupiny, utvářejí společné „my“ oproti „těm“ ostatním, kteří požadavky skupiny nesplňují (Janošová, 2016). Tedy hranice mezi šikanováním a škádlením je velice tenká.

Škádlení můžeme nahlížet jako přátelský, rovnocenný a dobrovolný projev kamarádských soubojů. Kdy vzájemné vtipkování, zlobení a dobírání si druhého probíhá za účelem posílení přátelství, zlepšení již tak dobré nálady a většinou nemá kvalitu souboje, jako takového, tedy nemá vítěze ani poraženého. Hlavní je společný prožitek, dobrá nálada a radost. Zvyšování empatie a posílení sympatie s ostatními. Obě strany mají stejnou možnost se projevit. Pakliže je to třeba, tak se škádlením skončit. Ukončit hru. Odejít z ní dříve než by se mohl jeden z účastníků naštvat nebo podlehnout lítosti. Důležité je, že se nikdo necítí napadený, bezmocný nebo bezbranný. Dojde-li k nějaké nehodě, jedná se o neúmyslnou nešťastnou náhodu. Necítí se hloupě, trapně nebo poníženě. Cílem je dobrá nálada a vzájemná pohoda (Kolář, 2001).

Kolář šikanování, oproti škádlení, řadí mezi násilné a závislostní vztahy. Za šikanování považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Tedy někomu, kdo se nemůže nebo neumí

² Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování na školách a školských zařízeních. Dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

bránit. Zásadní je jednostrannost, nepoměr sil směrem od agresora k oběti. Záměrem agresora je ublížit, zranit, ponížit. Motivem je krutost, moc, strach, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého nebo zvědavost. Emoční stav oběti je strach, stud, bolest, osamění, bezmoc, nemožnost odvrácení útoku spojené s pocity deprese, úzkosti, nedostatek sebedůvěry (Kolář, 2001).

1.3 Formy šikany

Šikanu podle typu agrese, týrání, můžeme rozlišovat na fyzickou, psychickou a smíšenou. Kyberšikana je specifickou formou psychické šikany, která se děje pomocí moderních informačních technologií. Je také postavena na nepoměru sil mezi agresorem a obětí, který ale lze získat technickou zdatností. Virtuální forma šikany je zákeřná ve své nečekanosti. Forma útoku může být nejen verbálním útokem, ale i šířením fotografie, videa nebo zvukové nahrávky, vyhrožováním a zastrahováním, krádeží identity, průnikem na účet oběti s cílem dehonestovat oběť, vydíráním nebo obtěžováním opakovaným vyzváněním (Kožíšek, Písecký, 2016).

Podle věku a typu školy může být šikana mezi dětmi v mateřské škole, předškoláky, žáky prvního a druhého stupně základní školy, uční, gymnazisty i vysokoškoláky. Z genderového hlediska může být chlapecká a dívčí, homofobní, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům.

Šikana se může objevovat v uzavřených zařízeních, jako jsou internáty, koleje, výchovné ústavy, ale i lázeňské domy, nemocnice a léčebny.

V některých případech může být šikana rasově motivována, kdy je násilí ospravedlňováno konkrétní ideologií. Oběť je „provinilá“ svojí barvou pleti, rasou, národností nebo etnickým původem.

1.4 Projevy šikany

Projevy šikany podle Koláře mohou být buď přímé nebo nepřímé, fyzické nebo verbální a aktivní nebo pasívní.

Přímá šikana může mít podobu fyzickou, kdy je oběť opakovaně fyzicky napadána např. strkání, bití, plivání, tahání za vlasy, nebo verbální, kdy je oběť terčem nadávek a nevhodných komentářů a posměšků nebo ironických poznámek. Při ubližování se mohou různí agresoři střídát, některé děti jsou naváděny a jiné manipulovány do situace, aby ubližovaly nebo oběti ničily věci. Nedovolovaly jí dělat, co chce nebo co potřebuje např. dojít si na záchod nebo sníst svačinu. Nebo může mít formu verbální, kdy se oběť stává terčem pomluv, nadávek, jízlivých poznámek, hanlivých přezdívek, urážek a slovního napadání. Oběť je ignorována, nikdo jí neodpoví na pozdrav nebo na dotaz. Ostatní od ní nepřijímají pomoc, nezastanou se jí. Devalvují její názory, vypráví o ní smyšlené historky.

1.4.1 Varovné signály šikanování

Mezi varovné signály šikanování mohou v prostředí školní třídy patřit posměšné poznámky na adresu spolužáka, nepříjemné přezdívky, nadávky, ponižování, hrubé vtipy na jeho účet. Nemístná kritika, výtky pronášené nepřátelským až nenávislným nebo pohrdavým tónem. Nátlak, příkazy a skutečnost, že se jim napadaný podřizuje. Objevuje se vydírání, vyhrožování, honění, strkání, šťouchání, rány, kopání a zvláštností chování napadaného dítěte – oběti je, že se vůbec nebrání a provokace neoplácí. Nebo naopak reaguje přehnaně až neadekvátně např. výbuchem nekontrolovaného vzteku na jakoukoli připomínku, poznámku nebo dotek. Oběť zkouší všechny pro ni známé a subjektivně použitelné prostředky, které by vedly ke změně situace (Janošová, 2016).

Ve škole bývá šikanovaný žák o přestávkách sám, ostatní si ho nevšímají, nemá kamarády. Během přestávky často odchází mimo třídu, straní se ostatních dětí a do třídy se vrací až s příchodem učitele. Během přestávek může vyhledávat blízkost pedagogického dozoru na chodbách. Stává se uzavřeným. Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči. Jeho školní prospěch se viditelně a náhle zhoršuje. Může mít poškozené a znečištěné školní pomůcky, postrádat nějaké osobní věci, své oblečení. Může chodit znečištěný do školy anebo při příchodu ze školy domů. Postrádá svoje věci, oblečení nebo peníze. Mnohdy odmítá vysvětlit důvody ztrát a poškození věcí anebo je vysvětluje nevěrohodně. Mění své zvyky např.

pravidelnou cestu do školy a ze školy. Narůstá jeho absence ve škole včetně množství důvodů, proč nemůže jít do školy. Může mít viditelné i skryté odřeniny, modřiny, škrábance, které nedovede anebo odmítá vysvětlit. Může se stávat neúměrně agresivním vůči svým sourozencům.

Doma se u šikanovaného dítěte může projevovat změna chování, podrážděním, špatnou náladou, apatií, výkyvy nálad, plačtivostí, ztrátou chuti k jídlu nebo naopak hladem, bolestmi hlavy, bolestmi břicha, zvýšenou únavou, poruchami usínání a spánku. Dítě působí osaměle, nemá stálého kamaráda, se kterým by trávil volný čas. Většinou za ním nikdo z přátel nechodí na návštěvu a ani on nebývá nikým zván např. na narozeninové oslavy, společné akce, výlety atd. Šikanované dítě často nemá chuť odejít ráno do školy a odkládá odchod z domova na poslední chvíli. Může se také stát, že začne střídat cesty do školy a ze školy chodí domů nejkratší cestou anebo vyžaduje doprovod či odvoz. Objevuje se u něj ustrašené chování. Nemůže se soustředit.

1.5 Trojrozměrný pohled na šikanování

1.5.1 Šikanování jako nemocné chování (behaviorální pohled)

Vnější rysy nemocného chování v kolektivu zasaženém šikanou, se podle Koláře, projevují tak, že jeden nebo více žáků úmyslně, opakovaně týrá a trápí spolužáky nebo skupinu spolužáků a používá k tomu agresivní chování a manipulaci. Formy a typy manipulací mohou být např. fyzická agrese a používání zbraní, slovní agrese a zastrašování zbraněmi, krádeže, ničení a manipulace s věcmi, násilné a manipulativní příkazy, zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary (hanlivé básně, kresby, příběhy nebo pohádky). Znehybňování, třepotání rukama před obličejem, čechrání vlasů, „přátelské“ vtipy a kanadské žertíky na úkor spolužáka, odstranění náplně z tužky před diktátem, ničení a schovávání věcí, ponižující přezdívka, smích při neúspěchu, osamocení žáka (Kolář, 2001).

1.5.2 Šikanování je závislost (psychodynamický pohled)

Mezi agresorem a obětí je vzájemná intenzivní závislostní vazba.³ Tento nesvobodný a nesymetrický vztah je postaven na strategii skrytí vlastního strachu a využití strachu druhého. Tato vazba není z vnějšího pohledu zřejmá, ale projevuje se jako oboustranná trvalá vazba, kdy agresor je uspokojován tím, že svoji oběť trápí, zkouší na ní, co smí a kam až může a oběť se chová bizarně jakoby kamarádsky, tedy vstřícně. Dochází k eskalaci trápení. Oběť prochází stádiem studu a viny a někdy se může s agresorem ztotožňovat (Bourcet, 2004). Pro okolí je takové chování velmi nesrozumitelné.

1.5.3 Šikana jako porucha vztahů ve skupině

Šikanování je vždy poruchou vztahů celého kolektivu dětí. Není nikdy pouze záležitostí agresora a oběti. Děje se vždy v kontextu vztahů konkrétní skupiny (Kolář, 2001). Je vyústěním dlouhodobě neřešených konfliktů a frustrací. Na jedné straně narušuje normy a pravidla kolektivu, zakazující násilí, ale na druhou stranu může být vyvolávána a omlouvána potřebou zachovat ty normy, které šikanované děti porušily (Janošová, 2016).

1.6 Šikana a její vývojové stupně

Schéma vývojových stádií šikany dle Koláře zachycuje negativní procesy, které pokřívají vztahy mezi členy skupiny. Postihuje vnitřní proměnlivost dynamiky sociálních vztahů směřující k totálnímu přijetí postojů, norem a hodnot šikanování všemi žáky. Tento chorobný proces je pravým opakem budování komunity, jejímž cílem je bezpečné soužití a tvořivý přesah osobních individuálních rozdílů (Kolář, 2001).

³ Kolář, M. (2001). Bolest šikanování. Praha: Portál.

První stadium – zrod ostrakismu

Podle Koláře se šikanování může objevit v téměř každé skupině nebo kolektivu. Příčiny vzniku jsou běžné a nenápadné. Prvky tzv. ostrakismu, tedy prvního stadia šikany, mírné formy psychického násilí, může znát okrajový člen skupiny, který se mezi ostatními necítí dobře. Není přijímán, není uznávaný, není oblíbený. Ostatní ho odmítají, nekomunikují s ním, často bývá terčem posměšků, pomluv, intrik. Dostal roli obětního beránka, černé ovce nebo outsidera. Tato situace již obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako zdroj úlevy pro některé spolužáky, kteří si na nich odreagovávají negativní nálady a pocity. Manipulace se přitvrzuje a objevují se první náznaky fyzické agrese. Soudržnost skupiny se upevňuje na účet obětního beránka. Podobně funguje tmelení kolektivu i v mimoškolních podmínkách všude tam, kde děti tráví hodně času spolu a mohou vytvářet hlubší vztahy. Pro zvládnutí své nejistoty vymýšlejí a přitvrzují „zábavu“ na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. Agresivní chování se může opakovat, protože zážitek z týrání slabšího může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení zábran. Nejhorší variantou je situace, kdy násilí skupina začne praktikovat jako zábavu nebo pro obveselení (Kolář, 2001).

Jestliže je imunita skupiny vůči šikaně nějakým způsobem oslabena, jsou pokusy o šikanování trpěny, nevnímány, neřešeny je téměř jisté, že zde násilí v nějaké podobě zakoření. Při souhře dalších okolností může růst do pokročilých stupňů skupinové destrukce.

Třetí stadium – klíčový moment – vytvoření jádra

Jestliže se nepodaří zastavit počáteční fyzickou agresi jednotlivců, vytvoří se skupinka agresorů, tzv. úderné jádro. Toto jádro začne systematicky spolupracovat a šikanovat nejvhodnější oběti. Zpočátku se oběťmi stávají ti, kteří jsou oběťmi ostrakizace. V této fázi se rozhoduje, jestli bude intenzita agrese dále růst. Skupina je rozdělena na podskupiny, které bojují o vliv.

Čtvrté stadium – většina přijímá normy agresorů

Činnost jádra agresorů pokračuje. Normy agresorů se staly pro většinu žáků nepsaným zákonem a jsou přijaty. Neformální tlak ke konformitě získává novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. K agresorům se již přidali i dřívější zastánci šikanovaných jedinců, protože jim záleží na sounáležitosti třídy a obávají se, že se násilí přeneso i na ně samotné. Nejde jim o dominanci, ale o naplňování skupinových cílů. U členů skupiny dochází k vytvoření alternativní identity, která je zcela poplatná normám vůdců (Kolář, 2001). I mírní žáci se začnou chovat krutě, aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení (Kolář, 2001). V této fázi může být šikana motivována tím, že se šikanující děti nominují do pozice „strážců morálního řádu“ (Jarošová, 2016).

Páté stadium – totalita neboli dokonalá šikana

V tomto stadiu, ve stádiu vykořisťování, jsou dle Koláře normy agresorů přijaty a respektovány všemi nebo téměř všemi členy skupiny. Dochází k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty a mají do různé hloubky rozpracovanou ideologii. Agresoři ztrácejí zbytky zábran a smysl pro realitu, jsou nutkáni k opakovanému násilí. Ve skupině zcela vítězí zlo. Neutrální nebo mírně nesouhlasící členové skupiny jsou stále konformnější, se zájmem přihlížejí nebo se stále aktivněji zapojují do týrání nebo už také šikanování realizují. Násilí se považuje za normální nebo za výbornou legraci. Zbytky lidskosti jsou vytěsněny, není místa pro soucit s utrpením a zcela chybí pocit viny. Oběti jsou stále závislejší a ochotnější dělat cokoli. Neúnosnost utrpení řeší únikem do nemoci, neomluvenou absencí, odchodem ze školy, pokusem o sebevraždu, zhroucením (Kolář, 2001).

Šikana oběti poškozují psychologicky i sociálně. Oběti pravidelné šikany postrádají sebedůvěru, cítí se opuštěné, mají nižší sebeúctu, mají méně blízkých přátel, porušena bývá jejich schopnost soustředění. Šikana se podílí na dětském sebepoškozování a sebevražedných pokusech. Následky šikany jsou srovnatelné s následky týrání a nezáleží na tom, zda jde o šikanu fyzickou nebo o izolaci a vyčleňování. V dospělosti, jsou pak oběti šikany náchylnější ke stavům úzkosti, deprese a osamělosti, mohou mít obtíže v partnerských vztazích (Janošová, 2016).

2 Situace na základních školách

Problémy s chováním, a tedy i se šikanou existují prakticky na všech školách. A nepomůže nám, když je nebudeme chtít vidět nebo budeme dělat, že neexistují. Řešení nejsou jednoduchá. Zpravidla nejde o následky selhání učitele, rodičů někdy ani o výchovné potíže všeobecně. V naprosté většině případů si tyto problémy neumí vyřešit děti bez pomoci dospělých. Ukazuje se, že přísnost ať už ze strany pedagogů či rodičů není nejlepší cestou k prevenci ani k řešení problému. Pakliže k takovému případu dojde je pro rodiče uklidňující zprávou, že škola má s řešením šikany již své dlouhodobé zkušenosti, že to je pro ni situace již známá.

Je důležité, aby se na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikaně podílela celá škola. Zodpovědnost za tuto oblast nese ředitel školy v součinnosti se školním metodikem prevence, školním psychologem a výchovným poradcem.

Velikost školy, je zřejmě důležitým faktorem, který ovlivňuje prevenci, zjišťování a řešení šikany. Na menších školách je většinou možná úzká spolupráce s vedením školy, rodiči a dětmi, proto je často počet zjištěných případů nižší a přijatá opatření efektivnější. Hlavní vliv na vznik šikany má počet dětí ve třídě a složení celé skupiny, počet integrovaných dětí, v rámci inkluze, osobnost vyučujícího pedagoga a součinnost jednotlivých odborných pracovníků na škole s dalšími spolupracujícími organizacemi.

2.1 Školní poradenské pracoviště

Školní poradenská pracoviště (dále ŠPP) jsou zřizována dle § 116 zákona č. 561/2004 Sb. k zajištění a realizaci výchovně vzdělávací koncepce školy. Tým odborníků poskytuje poradenské služby dle Vyhlášky 72/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů žákům a jejich zákonným zástupcům. Jde o to, aby se škola stala otevřenou institucí, která kvalitně komunikuje jak s rodiči, mimoškolními institucemi a je inspirativní při rozvoji pedagogických pracovníků.⁴

⁴ § 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). Dostupné z <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>

Pracovníky ŠPP jsou – ředitel školy jako vedoucí a koordinátor ŠPP, výchovný poradce, školní metodik prevence. Dalšími poradenskými pracovníky jsou školní psycholog, speciální pedagog, sociální pedagog.

Cíle školního poradenského pracoviště jsou, mimo jiné, průběžná a dlouhodobá péče o žáky s výchovnými nebo vzdělávacími obtížemi, vytváření příznivého sociálního klimatu pro přijímání kulturních a jiných odlišností ve škole a školském zařízení. Včasná intervence při aktuálních problémech u jednotlivých žáků a třídních kolektivů. Předcházení všem formám rizikového chování včetně různých forem šikany a diskriminace. Průběžné vyhodnocování účinnosti preventivních programů probíhajících ve škole. ŠPP metodicky podporuje učitele při použití psychologických a speciálně pedagogických postupů ve vzdělávání. Spolupracuje na komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci, školskými poradenskými zařízeními a dalšími spolupracujícími organizacemi.⁵

2.2 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence úzce spolupracuje se školním psychologem, pakliže na škole působí. Spolupracuje s výchovným poradcem a s vedením školy v rámci prevence rizikového chování. Mapuje situaci na škole, vytváří a realizuje preventivní plán školy, nabízí reálnou pomoc při řešení problémů rizikového chování. Školní metodik prevence spolupracuje s dalšími institucemi a odborníky jako obvodním metodikem prevence na PPP, OSPOD, DÚ, SVP, Policie ČR. Dále spolupracuje s neziskovými organizacemi, které působí na škole v rámci realizace preventivních programů. Napomáhá učitelům při řešení konkrétních problémových situací v jednotlivých třídách. Spolupracuje s třídními učiteli a navrhuje řešení situací pro jednotlivé aktéry. Konzultuje s rodiči a poskytuje jim pomoc v souvislosti s problematikou rizikového chování.⁶

⁵ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – novela 2016. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/legislativa>,

⁶ Metodický list k poskytování poradenských služeb na školách a školských zařízeních č. j. 13 409/98-24. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste>

2.3 Školní psycholog

Metodický list k poskytování poradenských služeb na školách a školských zařízeních č. j.13 409/98-24 popisuje kvalifikační předpoklady školních psychologů a doporučuje jejich konkrétní náplň práce. Školní psycholog se především podílí na podpoře a realizaci rozvoje osobnosti žáků. Spolupracuje na realizaci preventivních programů rizikového chování žáků. Monitoruje problémové projevy chování a navrhuje konkrétní řešení a opatření při vzniku rizikového chování. Může problémy řešit „tady a teď“, bezprostředně ve třídě, kde vznikly. Řešení nebývá jednorázové a je tedy výhodou, když školní psycholog může se třídou pracovat dlouhodobě. Programy a skupinové aktivity jsou sestaveny podle aktuální situace konkrétního kolektivu s ohledem na nebezpečí a rizika skupinové dynamiky při vedení dětského kolektivu. Školní psycholog může pracovat i s jednotlivými žáky a konzultovat s jejich rodiči. Úzce spolupracuje s třídními učiteli.

3 Prevence výskytu šikany

Mezi možnosti, jak šikaně předcházet patří především porozumění situaci, kdy k šikaně dochází. „*Lidé, kteří pracují s dětmi, by měli být všímaví a empatičtí vůči změnám v chování dětí, sledovat jejich rivalitu a spolupráci. Především by před problémem neměli zavírat oči*“ (Lovasová, 2006, s. 18). Prevence je nezbytnou podmínkou odstranění šikany a zároveň je i nejehospodárnější a neúčinnější, protože je jednodušší šikaně předcházet než ji později diagnostikovat, řešit a odstraňovat. Prevence je na místě i tehdy, když se ještě neobjevila, ale i tam kde už k ní dochází a pracuje se na tom, aby se problémy už neopakovaly.

Při prevenci šikany je dobré začít již výchovou jedince a vštěpováním mu morálních hodnot a společenských pravidel. Řešení, které by vedlo k celospolečenskému vymýcení šikany, je velmi komplikované a dlouhodobé. S tímto je třeba počítat a nečekat definitivní opatření. V první řadě je nositelem prevence školské zařízení, jeho management a celkové klima zařízení a jeho strážlivý pohled na šikanu a možnost jejího výskytu právě v jejich instituci. Dalším pilířem je dostatečné a neopomenutelné vzdělávání pracovníků a dostatečná metodická podpora. Třetím pilířem, který je v preventivním působení důležitý a doplňuje předcházející, je pedagog, vychovatel, který je se skupinou v každodenním styku a je přítomen valné většině sociálních interakcí (Lovasová, 2006, s. 19).

3.1 Specifická prevence rizikového chování

Specifická primární prevence (dále jen specifická prevence) je aktivita nebo program, který je úzce zaměřen na konkrétní formu rizikového chování. Podle Miovského mezi základní typy rizikového chování řadíme záškoláctví, šikanu a extrémní projevy agrese, extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobii, negativní působení sekt, sexuálně rizikové chování, závislostní chování, okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte a spektrum poruch příjmu potravy (Miovský, 2015). Čím intenzivnější je program, tím větší jsou nároky na speciálně pedagogické, psychologické a psychoterapeutické techniky a postupy při realizaci programu. A je tedy kladen větší důraz na vzdělání a celkovou profesní erudici realizátora programu. Některé z náročných programů mohou realizovat jen pracovníci s psychologickým, anebo pedagogickým vzděláním. Rozlišujeme tři hlavní úrovně prevence.

3.1.1 Všeobecná primární prevence

Všeobecná primární prevence je zaměřena na práci s třídním kolektivem v souvislosti s předcházením rizikových jevů. Její náplní bývá práce se skupinou prostřednictvím diskusí, výkladů, nácvikových, sebepoznávacích, výtvarných, pohybových a relaxačních technik. Témata se týkají především spolupráce ve třídě, komunikace, zdravého prosazení se a osobních hranic. Takovou prevenci může zajišťovat pedagogický pracovník nebo školní metodik prevence (zákon a vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických a výchovných pracovníků). K takovým programům patří např. preventivní program UNPLUGGED.⁷

3.1.2 Selektivní primární prevence

Selektivní primární prevence je zaměřena na cílovou skupinu, která je více ohrožena působením rizikových faktorů. Snaží se zamezit vzniku nebo

⁷ Preventivní program UNPLUGGED. Dostupné z <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/380/3755/Preventivni-program-Unplugged>

vývoji rizikového chování. Většinou se pracuje už s menší skupinou nebo s jednotlivci. Patří sem různé vrstevnické programy nebo intenzivní sociálně-psychologické skupinové programy zaměřené na posílení kvality sociálních dovedností, komunikace nebo vrstevnických vztahů. Psychologické, speciálně pedagogické nebo adiktologické vzdělání je podmínkou pro práci s takovou cílovou skupinou (Miovský, 2015).

3.1.3 Indikovaná primární prevence

Indikovaná primární prevence je formou včasné intervence, která se uskutečňuje tam, kde se rizikový jev již ve skupině objevil. Specifičnost programů je dána nutností zaměřit se na určitou cílovou skupinu, která se jeví jako ohroženější nebo rizikovější než jiné skupiny. Pracuje se formou tzv. intervenčních vrstevnických programů, které mají napomoci skupině k upravení narušených vztahů, nastartování procesů dovolujících dobrému jádru kolektivu prosadit se a posilovat zdravé vrstevnické vztahy. Jedincům s rizikovým chováním pomáhá rozvíjet sociální a komunikační dovednosti a učí je účinným způsobům nekonfliktnímu, asertivnímu, jednání. Důležité je vymezit jasná pravidla a kroky vedoucí k nápravě, a to ve všech zasažených rovinách. Je důležité nechat děti, aby se aktivně podílely na spoluvytváření pravidel zajišťujících ve třídě bezpečné prostředí, která pakliže si samy vytvoří, tak je lépe pochopí a snáze zaintegrují, do svého hodnotového žebříčku, a tudíž je pak mohou v každodenním životě lépe dodržovat. Pracuje se tak na optimalizaci vztahů mezi žáky, mezi žáky a učiteli a mezi školou a rodiči. Tato úroveň prevence již vyžaduje speciálně pedagogické nebo psychologické vzdělání pro práci preventisty, zapojení školního psychologa nebo vnějšího poradenského subjektu např. metodika prevence z PPP (Miovský, 2015). „*Je důležité posilovat kompetence dětí a nechat je podílet se na vytváření obecně platných norem ve skupině. Učí žáky argumentovat, obhajovat svá stanoviska, vyjednávat a dospívat k dohodě demokratickou cestou. Vychovává k sociálnímu citění.*“ (Bendl, 2003, s. 145).

3.2 Nespecifická prevence

Nespecifická prevence je součástí primární prevence a jejím obsahem jsou všechny metody a přístupy umožňující harmonický rozvoj osobnosti

dítěte, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů, pohybových a sportovních aktivit vedoucích k zodpovědnosti za sebe a své zdraví (Miovský, 2015). V Praze k takovým programům patří např. Antifetfest aneb Jde to i jinak! Antifetfest je soutěž amatérských filmů, s tematikou rizikového chování, které natácejí děti pro děti.⁸

4 Strategie šetření a řešení šikany

4.1 Strategie šetření šikany

Při šetření šikany na škole je vhodné postupovat v souladu s Metodickým pokynem MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. MŠMT-21149/2016. Škola musí nejprve posoudit a odhadnout závažnost šikany. Musí zvažovat, zda je sama kompetentní šikanu šetřit a řešit nebo jestli bude spolupracovat s externí organizací např. PPP, SVP, neziskovou organizací a Policií ČR. Počáteční stádia, tj. první až třetí, by měla škola umět řešit sama v součinnosti školního metodika prevence a školního psychologa. Při vyšetřování pokročilé šikany tedy čtvrtého a pátého stadia je škola povinna obrátit se na externí odborníky, kteří jsou teoreticky i prakticky vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia.⁹

Podle Metodického pokynu k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. MŠMT-21149/2016 je jeden typ pokročilé šikany výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynč, kdy nelze čekat na odborníka, protože oběti hrozí těžké poškození zdraví, kromě toho později to již nelze konkrétně vyšetřit. Z tohoto hlediska musí mít každá škola krizový plán obsahující předem promyšlené kroky, role a úkoly členů vedení krizového týmu (Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept, Příloha č. 6)¹⁰. Bezprostředně po zjištění takové situace je doporučen následující postup:

⁸ Antifetfest. Dostupné z <http://2019.antifetfest.cz/>

⁹ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016). Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

¹⁰ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j.21291/2010-28. Dostupné z https://www.pppuk.cz/soubory/primarni_prevence/litomerice_priloha6_skolni_sikanovani.pdf

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování viz krizový plán školy.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení Policii ČR.
6. Vlastní šetření.

4.2 Řešení šikany

Důležitým činitelem v léčbě a řešení šikany jsou rodiče, jak oběti, tak agresora. Podle Janošové, rodiče oběti často nezasáhnou, protože bagatelizují problém dítěte. Někteří rodiče šikanovaných žáků kdysi zažili podobnou zkušenost jako jejich děti a nevědí si s danou situací rady ani z pozice dospělého. Nebo samo dítě je přesvědčuje, že si problém buď vyřeší samo, nebo se vyřeší sám (Janošová, 2016). Stále častěji však rodiče hledají pomoc u odborníků. Spolupráce s psychologem situaci zpřehlední, protože se dítě - oběť může svěřit nezávislé osobě, je uklidněno, že si takovou situaci nezavinilo a že to není ostuda být obětí. Sníží se míra akutního ohrožení a afektivního jednání. Oběť má někoho na svojí straně, koho nemusí přesvědčovat o pravdivosti a tíživosti situace (Janošová, 2016).

Rodiče agresora dle Říčana často přijdou do školy intervenovat, že jejich dítě bylo nazváno agresorem nebo tyranem, a přitom se jen brání, proti někomu, kdo ho ustavičně provokuje a vlastně si agresí zaslouží, někdy dokonce takové chování schvalují. Nebo problém bagatelizují. Cítí se být sami terčem útoku. *„Výchovně nejúčinnější rodičovskou reakcí na vážné provinění dítěte patrně je, jestliže se matka rozpláče a otec rozhněvá. Motivem matčina pláče ovšem nesmí být sebelítost a motivem otcova hněvu nemá být uražená otcovská pýcha. Reakce obou rodičů má dítěti dát velmi jasně najevo, že se provinilo proti řádu, který je nad lidmi“* (Říčan, 1995, s. 63).

Od pedagoga se očekává, že rozpozná zhoršení vztahů ve třídě nebo už rozmáhající se šikanu a přizve k řešení dané situace školního metodika prevence, školního psychologa, nebo bude hledat pomoc a metodické vedení u metodika prevence v PPP. Jestliže se ve skupině objeví šikana, je napadena celá skupina. Pro pedagoga není případ vyřešen tím, že je agresor odhalen a

potrestán. Skupina je stále nemocná, stále je náchylná k dalšímu podobnému jednání. Šikana je problém, který když se s ním dále nepracuje, přetrvává. Neřešena a nezastavena dopadá na celkový psychický i fyzický vývoj aktérů i obětí. V podobě traumatizace obětí nebo posílení negativních agresivních vzorců chování agresorů a jejich další vliv na vrstevnické vztahy, vztahy v rodině, partnerské vztahy nebo vztahy v zaměstnání. Což v důsledku může mít celospolečenský dopad (Vacková, 2016). Proto mají velký význam právě dlouhodobé intervenční programy v rámci prevence, v nichž se intenzivně pracuje nejen s dětmi, ale i s třídním učitelem.

5 Organizace spolupracující na řešení problému šikany na ZŠ

Státní organizace

Pomáhající instituce jsou organizace, které se podílejí na prevenci rizikového chování a poskytují metodickou a odbornou pomoc školám a zařízením, kde se takové chování vyskytuje. Tyto organizace mohou být buď zřizovány státem, nebo to mohou být nestátní neziskové organizace (dále NNO). Mohou žádat o udělení certifikace svých preventivních programů. Speciálně vyškolení certifikátoři provedou, na základě jejich žádosti, místní šetření u poskytovatele služby. Udělená certifikace je pak respektována jako garance kvality programu a ovlivňuje směřování státních finančních dotací (Martanová, 2015).

Certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování je posouzení a formální uznání MŠMT, že program odpovídá stanoveným kritériím kvality (obecným i speciálním standardům kvality) a komplexnosti. Jde o proces posouzení služby podle kritérií stanovených schválenými standardy o udělení či neudělení certifikátu o jejich naplnění.

Podrobný a úplný seznam certifikovaných organizací, které jsou způsobilé pracovat preventivně na školách a ve školských zařízeních lze nalézt na webových stránkách MŠMT, MHMP, Národního ústavu pro vzdělávání nebo na webových stránkách Prevence Praha.¹¹ Jejich působnost je celorepubliková (Mioviský, 2015). Ve druhé části této kapitoly uvádím

¹¹ Pražské centrum primární prevence. Dostupné z https://www.prevence-praha.cz/attachments/article/17/Primarni_prevence_Mapa_sluzeb.pdf

příkladem jen několik organizací působících především na území hlavního města Prahy.

5.1 Školská poradenská zařízení

Školská poradenská zařízení jsou zřizována Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) podle § 116 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších změn. Podrobně jsou pak vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.¹² Jedná se o pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

5.1.1 Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP) jsou zařízení, která se zaměřují na diagnostiku a podporu dětí s výukovými obtížemi, specifickými poruchami učení, ale pracují i s rizikovými jedinci a s rizikovými skupinami dětí. Pedagogickými pracovníky PPP jsou psychologové a speciální pedagogové, kromě nich se na odborné činnosti podílejí obvodní metodici prevence a sociální pracovníci. Činnost PPP se uskutečňuje ambulantně a velmi často návštěvami pracovníků, ve školách a školských zařízeních, přímou prací, jak s jednotlivými žáky nebo s celými třídními kolektivy.¹³

Metodik prevence v PPP

Metodik prevence zajišťuje za PPP specifickou prevenci rizikového chování. Podle metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních tuto činnost vykonává formou přímé práce s třídními kolektivy ve škole nebo konzultací s učiteli, rodiči a dětmi v PPP. Realizuje preventivní opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem, konkrétně Magistrátem hlavního

¹² Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/vyhlaska-c-72-2005-sb>

¹³ Pedagogicko psychologická poradna. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi>

města Prahy (dále MHMP). Zajišťuje koordinaci a metodickou podporu pro školní metodiky prevence (dále ŠMP).¹⁴

Metodik prevence organizuje pravidelné pracovní porady a semináře a poskytuje individuální odborné konzultace pro ŠMP. Provádí intervizní případně supervizní setkání pro ŠMP a školní psychology. Na žádost školy nebo školského zařízení pomáhá ve spolupráci se ŠMP a školním psychologem a dalšími pedagogickými pracovníky v řešení aktuálních problémů souvisejících s výskytem nejen šikany, ale i dalších forem rizikového chování jako je záškoláctví, podvody, agresivita, vandalismus, vztahové konflikty, poruchy příjmu potravy, užívání návykových látek, nelátkové závislosti (gambling, problémy spojené s nezvládnutým používáním PC nebo „chytrého telefonu“), užívání anabolik a steroidů, obecně kriminálním jednáním, sexuálně-rizikovým chováním, xenofobií, rasismem, intolerancí a antisemitismem, komerčním zneužíváním dětí, týráním a zneužíváním dětí.

Metodik prevence udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi a subjekty, které se v kraji v prevenci angažují. Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy nebo jiná hodnocení a při stanovování priorit koncepce preventivní práce ve školství na úrovni kraje. Pečuje o svůj odborný rozvoj formou dalšího vzdělávání v problematice specifické prevence. Metodik prevence má vysokoškolské vzdělání a minimální rozsah jeho činnosti je jeden úvazek na PPP.¹⁵

Psychologické aspekty práce metodika prevence

„Šikana“ ve školní třídě jako jeden ze šestnácti vydefinovaných projevů rizikového chování,¹⁶ bývá zužována na téma sociální, protože se týká vztahů mezi žáky. Praxe však ukazuje, že je nutné hledat psychologické příčiny vzniku takového chování, které člověka vede ke kompenzaci vlastní úzkosti.

¹⁴ Školní metodik prevence. Dostupné z <http://www.nuv.cz/projekty/rspp/skolni-metodik-prevence>

¹⁵ Metodik prevence v PPP. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/fin_2015_09_Mapovani_cinnosti_metodiku_prevence_v_PPP_v_ramci_PPRCH.pdf

¹⁶ Rizikové chování. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Ten je buď zmanipulován ke spolupráci, anebo se stane zrcadlem strachu a vede k eskalaci ubližování.

Důsledky šikany pak ovlivňují celou osobnost a chování oběti. Tato skutečnost je o to víc alarmující, že velice často bývá agresor sám obětí násilí, ať psychického nebo fyzického, v jiném životním prostoru v jiné životní situaci. Mnohé agresivní děti mají převahu nad ostatními pouze v situaci, kdy u nich dojde k neřízené tzv. divoké agresi. Ostatní jsou proti nim v takové chvíli bezmocní. V běžných situacích je jejich vliv naprosto mizivý. Takových situací je ovšem většina (Janošová, 2016). V rámci Gestalt teorie mluvíme o tzv. teorii pole, kdy změni-li se složení pole, změni se celá situace, a tudíž i její figura. Tedy ten, kdo je agresivní ve škole může být obětí domácího násilí a jeho chování může být kompenzační viz. varovné signály šikanování (Perls, 2004).

Za velmi důležité považuji nutnost zvědomit pedagogickým pracovníkům těsnou souvislost mezi úzkostí a agresi, resp. téměř jejich přímou úměrnost „kolik úzkosti tolik agrese“. V souvislosti s tím, limitující vliv prožitku ohrožení na myšlení a učení žáků. Negativní emoční nastavení oběti je dáno potenciálně traumatizující zkušeností. V důsledku toho může dojít k rozvoji posttraumatické stresové poruchy. Ta se projevuje chronicky zvýšeným nabuzením, zvýšeným svalovým tonusem nebo třesem, pocením, zrychleným dýcháním nebo pocitů nevolnosti. Na úrovni prožívání se projevuje jako neklid, podrážděnost, zesílení úlekové reakce nebo časté rozrušení. Nadměrná aktivace snižuje školní výkon, protože přímo ovlivňuje pozornost, což významně limituje proces jejich explorační, resp. učení. Z těchto důvodů nejčastějším symptomem projevů šikany je zhoršený prospěch nebo přímo neprospívání (Janošová, 2016). Z výše uvedených důvodů se v praxi osvědčuje vyváženost poradenské i intervenční péče o osobnost oběti i osobnost agresora.

5.1.2 Speciálně pedagogická centra

Speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník tvoří základní odborný tým speciálně pedagogického centra (dále SPC). Podle druhu a stupně zdravotního postižení klientů jednotlivých SPC může být tým doplněn dalšími odbornými pracovníky. Obsahem činnosti tohoto týmu je

zabezpečovat speciálně pedagogickou, psychologickou a další potřebnou podpůrnou péči klientům se zdravotním znevýhodněním a poskytovat jim odbornou pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace ve spolupráci s rodinou, školami, školskými a dalšími zařízeními a odborníky. Činnost je zaměřena zejména na podporu klientů v předškolním věku v péči rodičů (zákonných zástupců), na podporu klientů integrovaných do škol a školských zařízení, na podporu klientů s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením, ve věku od 3 do 19 let.¹⁷

5.2 Střediska výchovné péče

Střediska výchovné péče (dále SVP) jsou součástí školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. V České republice je současně době 37 pracovišť SVP.¹⁸ Nejčastěji spolupracují se SVP, Klíčov, Praha 9 – Prosek, SVP Kupeckého, Praha 11 – Jižní město a SVP, Rakovského, Praha 12 - Modřany. SVP jsou obvykle zřizována MŠMT jako samostatná oddělení diagnostických ústavů, eventuálně jiných škol a školských zařízení. Existují ve formě ambulantní, stacionární a internátní. Jejich úkoly a poslání jsou nově formulovány v Metodickém pokynu k organizaci činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež a stanovení výše úhrady za stravování a ubytování podle § 16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb. Jejich cílem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňování nebo odstraňování příčin nebo důsledků již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí. SVP jsou jednou z forem pomoci dětem, žákům a studentům, rodinám, školám a školským zařízením. Nenahrazují školská výchovná a poradenská pracoviště, ale jejich služby doplňují a s dalšími zařízeními preventivně výchovné, poradenské a terapeutické péče spolupracují.¹⁹

¹⁷ Speciálně pedagogická centra. Dostupné z

http://ipp.ppp.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6:spc&catid=4:sluzby&Itemid=6

¹⁸ Střediska výchovné péče. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece>

¹⁹ §16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb. Dostupné z

<https://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/legislativa/placena-sekce/platne-zneni-pravniho-predpisu/26.8.2004.pdf>

„Střediska výchovné péče jsou zařízení fungující zpravidla při diagnostických ústavech. Primárně jsou zřizována pro děti, které mají předpoklady k závadovému chování, ale u kterých ještě nenastaly důvody k nařízení ústavní výchovy“ (Bendl, 2003, s. 177-178).

5.3 Diagnostické ústavy

Diagnostický ústav (dále DÚ) je ve školském a výchovném systému zařízení definované zákonem č. 109/2002 Sb. (Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních).

Diagnostický ústav je internátní výchovné zařízení, které z hlediska psychologického a pedagogického komplexně vyšetřuje děti a mládež. Dětský diagnostický ústav je pro děti ve věku od 3 let do ukončení povinné školní docházky. Diagnostický ústav pro mládež je pro věkovou kategorii od ukončení povinné školní docházky do 18 let, popřípadě zletilých osob do 19 let věku.²⁰

Děti jsou umístovány do Diagnostického ústavu na základě předběžného opatření soudu, na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy.²¹

Diagnostický ústav také poskytuje po přechodnou dobu výchovnou péči dětem s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou zadrženým na útěku od rodičů nebo z jiných institucí odpovědných za jejich výchovu.

Vlastní pobyt se pak realizuje zpravidla po dobu dvou měsíců nebo do doby, kdy proběhne soudní řízení, které pobyt ruší či mění. Během této doby probíhá komplexní diagnostika, na jejím podkladě a na základě soudního rozhodnutí, jsou děti a mládež dále umístovány zpět do rodiny nebo do

²⁰ Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních č. 109/2002 Sb. Dostupné z <https://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/legislativa/placena-sekce/platne-zneni-pravniho-predpisu/26.8.2004.pdf>

²¹ Předběžné opatření soudu o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy. Dostupné z https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=16&id_article=260778&csum=98405387

zařízení náhradní rodinné péče. Jedná se o různé typy dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů.²²

Během diagnostického pobytu jsou děti a mládež podrobeny komplexnímu vyšetření psychologickému, speciálně pedagogickému, zdravotnímu a současně probíhá i sociální šetření v rodině. V případě řešení šikany může DÚ pomoci s vyšetřením aktérů, izolací agresorů a s provedením jejich psychologické a sociální diagnostiky²³.

Na tomto základě je pak v průběhu pobytu každého klienta vypracován individuální program pomoci, obsahující charakteristiku specifických potřeb klienta, návrhy doporučených metod, přístupů a prognóz dalšího vývoje. Klientům s neurotickými či psychosomatickými obtížemi, psychicky nebo fyzicky týraným a zneužívaným je poskytnuta odpovídající odborná péče, kterou zajišťují v daném konkrétním zařízení specialisté.

5.4 Orgány sociálně právní ochrany dětí

Orgán sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD) je v rámci území hlavního města Prahy řízen Magistrátem hlavního města Prahy (dále MHMP) zastupuje pozici krajského úřadu. Přímý výkon sociálně-právní ochrany dětí byl Statutem hl. m. Prahy přenesen na úřady městských částí hl. m. Prahy.²⁴

Pro poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí, v rámci šetření šikany jsou typické situace, kdy rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Děti byly např. svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, a tato osoba neplnila povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy. Děti byly a jsou zanedbávány. Anebo vedou zahálčivý život spočívající zejména v tom, že zanedbávají povinnou školní docházku; jsou ohroženy rizikovým chováním jak svým, tak svého nejbližšího okolí nebo vrstevnickou skupinou; používají alkohol nebo jiné návykové látky; žijí se prostitutí; spáchaly trestný čin nebo opakovaně a soustavně páchají přestupky anebo jinak narušují občanské soužití. Opakovaně se dopouštějí útěků od

²² Pobyt v diagnostickém ústavu. Dostupné z <https://socialni-prace.webnode.cz/diagnosticky-ustav/>

²³ Diagnostika v DÚ. Dostupné z

http://www.ped.muni.cz/kvv/svv/archiv/content_cz/studijni_opora_diag_2011.pdf

²⁴ OSPOD Praha. Dostupné z http://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/socialne_pravni_ochrana/index_xhtml

rodičů či jiných pečujících osob. Náleží sem i děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, lidskou důstojnost, mravní vývoj, anebo je vážné podezření ze spáchání takového činu.²⁵

Pracovníci OSPOD spolupracují s jinými odbory vlastního úřadu, s probační a mediační službou, s ústavními zařízeními, která poskytují ústavní a ochrannou výchovu dětí – dětskými centry, diagnostickými ústavami, výchovnými ústavami, s dětskými domovy nebo se středisky výchovné péče. Pracovníci OSPOD spolupracují i s nestátními organizacemi, které se zabývají ohroženými dětmi a podporou ohrožené rodiny.

5.5 Odbor zdravotnictví, sociální péče a prevence – oddělení prevence při MHMP

Oddělení prevence MHMP, konkrétně koordinátor školské prevence, zajišťuje aktivity v oblasti prevence kriminality, protidrogové prevence a primární prevence rizikového chování dětí a mládeže. Zabezpečuje koordinaci aktivit v oblasti prevence rizikového chování dětí a mládeže na území hlavního města Prahy.²⁶ Spoluvytváří koncepci Preventivního plánu rizikového chování a akčního plánu. Metodicky vede a podporuje metodiky prevence v pedagogicko-psychologických poradnách a školní metodiky prevence všech typů škol na území Prahy. Svolává porady a předává aktuální informace z MŠMT a MHMP. Koordinuje činnosti související s podáváním žádostí o podpory a dotace v oblasti preventivního plánu rizikového chování. Spoluvytváří síť organizací pracujících v primární prevenci. Poskytuje poradenskou a konzultační činnost předkladatelům a realizátorům projektů v oblasti rizikového chování dětí a mládeže.

²⁵ Poskytnutí sociálně právní ochrany dětí. Dostupné z <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

²⁶ Koordinátor školské prevence. Dostupné z http://www.praha.eu/public/bc/d2/9d/2504521_802869_schvaleny_Akcni_plan.pdf

5.6 Centrum sociálních služeb Praha, středisko Pražské centrum primární prevence

Portál prevence rizikového chování uvádí Pražské centrum primární prevence (dále PCPP) jako odborné metodické pracoviště, které se zaměřuje především na primární prevenci rizikového chování na území Prahy. Od roku 2010 je jedním z oddělení Centra sociálních služeb Praha. Poskytuje metodickou podporu, konzultace, supervize a vzdělávání v jednotlivých oblastech rizikového chování, školám a dalším zapojeným organizacím například PPP. Zavádí mezinárodně ověřené metodiky programů primární prevence do školní praxe. Mapuje systém rizikového chování ve spolupráci s MHMP a MŠMT.²⁷

5.7 Policie ČR

Spolupráci školy a policie upravuje metodický pokyn č. j. 25 884/2003-24 Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.²⁸ Vedení školy spolupracuje s obvodním oddělením Policie ČR a specialistou okresního ředitelství Policie ČR podle místa příslušnosti školy. Škola preventivně spolupracuje s Policií ČR a s preventivními informačními skupinami Policie ČR, které jsou zřizovány při krajských a městských ředitelství Policie ČR, nikoli pouze při řešení problémů spojených s výskytem rizikových forem chování.

Policie může nezletilého předvolat nebo i předvést. Ve školách lze od žáků vyžadovat podání vysvětlení, provádět výslechy svědků, výslechy podezřelých nebo výslechy obviněných. Ředitel školy nebo jeho zástupce je seznámen s předmětem policejního úkonu včetně důvodů, které k tomu vedou. Závazný pokyn policejního prezidenta 167/2010 stanovuje, že dítě lze ke služebním úkonům předvolat prostřednictvím zákonného zástupce nebo pracovníka OSPOD. Při podání vysvětlení žáka, během vyučování, by měl

²⁷ Pražské centrum primární prevence. Dostupné z <https://www.prevence-praha.cz/>

²⁸ Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky. č. 11/2003 Č. j.: 25 884/2003-24 Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané. Dostupné z <http://eee.wz.cz/eto/skolaapolicie.htm>.

být přítomen pracovník OSPOD nebo pedagogický pracovník, které pověřuje ředitel školy. Účast pedagoga je samozřejmostí, protože škola má dohledovou povinnost.²⁹

Nestátní organizace

Nestátní neziskové organizace se zakládají za účelem dosažení určitého cíle, který se dá označit jako nevýdělečný, obecně nebo veřejně prospěšný, anebo nevládní. V následujícím textu představím vybrané neziskové organizace, se kterými nejčastěji spolupracuji s ohledem na jejich místní dostupnost a dřívější zkušenosti v rámci spolupráce.

„V systému prevence a řešení sociálně patologických jevů se uplatňují rovněž nevládní organizace a instituce, sdružení a nadace nabízející školám, někdy za úplatu, jindy zdarma, jak osvětovou činnost pro žáky, učitele, popř. rodiče v oblasti prevence a potírání sociálně patologických jevů a u dětí a mládeže, tak výcvik žáků v oblasti sociálních dovedností“ (Bendl, 2003, s. 169).

5.8 Linka bezpečí, z. s.

Linka bezpečí, z. s. byla zřízena nadací Naše dítě v září 1994 a zabývá se psychologickou a psychiatrickou pomocí dětem a mladistvým, ocitajícím se v tíživé životní situaci. Děti mohou na linku 116 111 telefonovat v průběhu celého dne i noci, anonymně a zdarma. 606 021 021 je telefonní číslo celostátní linky, kam mohou zavolat rodiče nebo pedagogové, kteří mají starost o děti.³⁰ Linka bezpečí, z. s. se kromě jiného věnuje i problematice šikany. Ukazuje se, že nejčastějšími konzultovanými problémy jsou neuspokojivé vztahy, šikana a sebevražedné tendence, následuje školní selhávání z mimo intelektových důvodů, tělesné a duševní týrání a pohlavní zneužívání. Pravděpodobně přibývají poruchy sociální přizpůsobivosti. Ze zprávy pražského Krizového centra pro děti a mladistvé při Lince bezpečí

²⁹ Závazný pokyn policejního prezidenta 167/2010. Dostupné z <https://www.policie.cz/clanek/vyslechy-deti-v-trestnim-rizeni.aspx>

³⁰ O nás – Linka Bezpečí. Dostupné z <http://spolek.linkabezpeci.cz/o-nas/>

vyplývá následující alarmující fakt, že šikana je jedním z častých důvodů vedoucích děti a dospívající ke kontaktu s Linkou bezpečí, z. s.³¹

5.9 Dětská krizová centra

Dětská krizová centra (dále DKC) obvykle nepůsobí jako činitelé prevence, ale jelikož je třeba v rámci preventivních opatření pracovat i s obětí šikany, uvádím i tuto instituci, která se šikaně věnuje ex post. Zároveň praxe ukazuje, že děti, které jsou označovány jako agresori, jsou velmi často, v jiném prostředí, také oběťmi a i jim je třeba terapeuticky pomoci. DKC mají celorepublikovou působnost a veškeré služby poskytují bezplatně. Poskytují internetové poradenství. Věnují se prevenci rizik kyberprostoru. Nabízejí non-stop telefonní linku důvěru.

Například pražské Krizové centrum pro děti a mladistvé při Lince bezpečí nebo Dětské krizové centrum V Zápolí – Praha 4 – Michle³² (se kterým nejčastěji spolupracuji) nabízí odbornou psychosociální pomoc ohroženým dětem a jejich rodinám. Mají pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí. Specializují se na problematiku dětí týraných, zneužívaných zanedbávaných či jinak traumatizovaných a dětí v závažných životních situacích. Nabízejí především ambulantní pomoc nezletilým obětem trestných činů.

5.10 Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí je organizace, která se na celostátní úrovni věnuje od roku 1992 komplexní pomoci obětem všech trestných činů, jejich rodinám a svědkům závažných trestných činů. Své služby poskytuje bezplatně, diskrétně a nestranně. Pražská poradna Bílého kruhu bezpečí je v roce 2019 podpořena z prostředků MHMP a soukromých dárců. Nabízí linku pomoci obětem kriminality a domácího násilí - 116 006.³³

³¹ Výroční zpráva Linka Bezpečí. Dostupné z <http://spolek.linkabezpeci.cz/getattachment/O-nas/Ke-stazeni/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-2017.pdf.aspx>

³² Dětské krizové centrum Michle. Dostupné z <http://www.ditekrize.cz/>

³³ Bílý kruh bezpečí. Dostupné z www.bkb.cz/kontakt/ceska-republika/praha/

Ze zprávy Bílého kruhu bezpečí vyplývá, že v rámci projektu MUSAS II vznikl komplexní vzdělávací program zaměřený na podporu mladistvých a dětských obětí trestných činů. Program zahrnuje například reakce dětí a mladistvých na šok, okolnosti trestného činu, dovednosti pro poskytování pomoci dětským a mladistvým obětem. Projekt MUSAS II je financován Evropskou komisí v rámci programu Leonardo da Vinci.³⁴

5.11 Jules a Jim, z. s.

Centrum primární prevence a zařízení dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků Jules a Jim, z. s. je organizací certifikovanou MŠMT pro oblast všeobecné a selektivní primární prevence a je MŠMT akreditovaným zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.³⁵

Pracuje s pedagogickými pracovníky i s managementem školy. Individuální formou podpory při vedení třídnických hodin nebo skupinovou formou podpory v rámci teambuldingu nebo intervizních setkání.

Organizace poskytuje pomoc při sestavování Preventivního plánu školy. V oblasti primární prevence se zaměřuje na pořádání adaptačních výjezdů, škol v přírodě a věnuje se blokové vztahové prevenci i počátečním stádiím šikany. Věnují se tréninku kooperace, komunikace a emočního rozvoje dětí a dospívajících, od mateřských škol až po střední školy a odborná učiliště.³⁶

5.12 Centrum primární prevence Magdaléna, o.p.s.

Centrum primární prevence Magdaléna, o.p.s. nabízí služby v rámci certifikovaných programů primární prevence, programů všeobecné primární prevence a programů selektivní prevence.

Dále nabízí preventivní servis v souvislosti s poradenstvím, konzultacemi a metodickým vedením při tvorbě školních rámcových

³⁴ Projekt MUSAS II. Dostupný z <https://www.bkb.cz/pro-odborniky/projekt-musas-ii-deti-jako-obeti-a-svedci-trestnych-cinu/>

³⁵ Jules a Jim, z. s. Dostupný z <http://www.nuv.cz/t/pracoviste-pro-certifikace/jules-a-jim-o-s>,

³⁶ Jules a Jim, z. s. Dostupný z <https://www.julesajim.cz/>

vzdělávacích programů včetně řešení problémů spojených s rizikovým chováním žáků druhého stupně základní školy.³⁷

5.13 Proxima Sociale, o.p.s.

Z výroční zprávy vyplývá, že obecně prospěšná společnost Proxima Sociale vznikla v prosinci 1993 v Praze.³⁸ Společnost zajišťuje specifické typy sociálních, vzdělávacích a výchovných služeb pro děti a mládež a jejich rodiče, především v Praze a středočeském kraji. Mimo jiné provozuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, terénní programy, programy všeobecné primární prevence a selektivní prevence rizikového chování, probační a resocializační programy, azylové bydlení, krizovou pomoc, sociální poradenství a podporu rodiny.

K nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež patří například Jižní Pól a Krok. Jsou to kluby, kde je dětem anonymně zajištěn bezpečný prostor, dbá se na dodržování pravidel prosociálního chování bez přítomnosti látkových i nelátkových drog a kde působí odborníci z řad sociálních pracovníků a sociálních pedagogů otevření pro individuální pomoc dětem s konkrétními problémy, jakými jsou např. pomoc se školou formou doučování, řešení obtíží s rodinou, vztahové konflikty s vrstevníky i s dospělými lidmi atd.³⁹

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Výzkumné cíle a otázky

Bakalářská práce si klade za cíl dokázat, že součinnost jednotlivých profesí je zásadní, při řešení vztahových problémů, mezi dětmi, a je významným kompenzačním mechanismem eliminace negativních psychických následků, které vznikly během procesu šikanování.

Výzkumná otázka zní - Jaký je význam metodika prevence v procesu šetření a řešení šikany?

³⁷ Magdaléna, o.p.s. Dostupný z <http://www.nuv.cz/t/pracoviste-pro-certifikace/magdalena-o-p-s>,

³⁸ Proxima Sociale, o.p.s. Dostupné z <https://www.proximasociale.cz/proxima-sociale/vyrocní-zpravy/>

³⁹ Proxima Sociale, o.p.s. Dostupné z <https://www.proximasociale.cz/programy-pro-deti-a-mladez/nizkoprahove-programy/>

6.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je školní třída prvního stupně základní školy. Jedná se o sídlištní školu velikosti cca 650 žáků. Škola má školního psychologa, výchovného poradce a školního metodika prevence. Poradenské služby koordinuje ředitelka školy. Třída je umístěna v hlavní budově školy, kde žáci mají možnost se setkávat s dalšími spolužáky ze školy. Jedná se o třetí třídu o počtu 25 žáků. Z toho je jedenáct dívek a čtrnáct chlapců. Děti jsou ve věku osm až devět let. Ve třídě jsou dva žáci se speciálními vzdělávacími potřebami s podpůrnými opatřeními třetího a čtvrtého stupně. Třídní kolektiv se nově utvořil na začátku školního roku spojením s kolektivem z části žáků z paralelní třídy. Během tří let se třikrát změnila třídní učitelka. Stávající učitelka pracuje s dětmi teprve dva měsíce, takže se zatím vzájemně seznamují. Ve třídě dále pracuje asistentka pedagoga.

6.3 Výběr zkoumaných osob

Výběr zkoumaných osob byl proveden ve čtyřech krocích.

1. krok - byl identifikován chlapec Adrian s problémovým chováním. Byl označen za hlavního iniciátora agresivních výbuchů ve třídě a podle výpovědí rodičů za zdroj veškeré negativní atmosféry ve třídě. Rodiče žádali po třídní učitelce radikální řešení typu vyloučení Adriana ze školy z důvodu nevhodného chování. Opakovaně byla z jejich strany zmiňována dlouhodobost potíží s Adrianem, který má děti neustále vyrušovat při práci, tím že si při vyučování zpívá. Zvedá se z lavice, pokřikuje na děti, povídá si sám pro sebe. Pokud děti Adriana napomenou, nereaguje. Podle výpovědi dětí i třídní učitelky se Adrian často pere. Adrian je trvalým zdrojem verbálních i fyzických konfliktů. Ve fyzických konfliktech vítězí kvůli fyzické převaze. Děti se ho, podle rodičů, bojí. Nikdo s ním nechce sedět v lavici.

2. krok - byl veden rozhovor s třídní učitelkou, která se věnovala charakteristice celé třídy a atmosféry ve třídě. A zmínila úroveň seznamování se se třídou.

3. krok - byl veden rozhovor s asistentkou pedagoga, která Adriana podrobněji charakterizovala, ale současně zmínila i negativní chování vůči Adrianovi ze strany ostatních žáků, které však konkrétně neoznačila.

4. krok - byl vedený rozhovor s matkou Adriana, která podrobně popsala situace, do kterých se Adrian ve škole dostává a o kterých jí doma informuje.

Z těchto důvodů byl realizován samostatný rozhovor s Adrianem, který konkrétně označil jednotlivé aktéry jednání ve třídě. Po konzultaci se školním psychologem a z důvodu obavy z neobvyklé míry projevů šikanování, s ohledem na to, že se jedná teprve o třetí třídu, tedy první stupeň základní školy, jsme upustili od zamýšleného vstupu do třídního kolektivu a skupinového programu na zjišťování dalšího vývoje vztahů a stylů chování mezi žáky ve třídě a rozhodli jsme se pro sérii individuálních rozhovorů s jednotlivými identifikovanými žáky, kterých bylo osm.

6.4 Výzkumné šetření

Výzkumné šetření bylo vedeno metodou kvalitativního výzkumu formou případové studie. Případovou studii pro tuto práci jsem zvolila z důvodu specifčnosti tématu šikany. Předpokládám, že hlubším prozkoumáním případu lépe porozumím konkrétní situaci.

6.5 Výzkumné metody

Pro sběr dat od dětí jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru s předem stanovenými otázkami, které byly kladeny s ohledem na jejich věk a specifčnost tématu. Žáci odpovídali na otázky:

- Jak se ve třídě cítíš?
Tuto otázku jsme zařadili především pro navázání komunikace s dětmi, pro jejich otevření se a navození klidnější atmosféry.
- Víš o někom, komu se ve třídě ubližuje?
Pracovali jsme s předpokladem, že se dětem bude lépe hovořit o tom, co okolo sebe vidí.

- Jak se mu ubližuje?
Zajímal nás konkrétní popis chování.
- Kdo to dělá? Zajímala nás konkrétní jména.

V rámci této formy rozhovoru byl prostor pro doplňující otázky a možnost pozměňování pořadí otázek podle momentálního naladění respondentů i jejich emočního naladění. Jednotlivé odpovědi se liší rozsahem i obsahem. Během rozhovoru jsem ocenila otevřenost a upřímnost vyřčených odpovědí. Dospělí podávali informace na základě svého pracovního nebo osobního postavení v dané situaci (viz Příloha č. 1, 2 a 3).

6.6 Etika výzkumu

Rozhovory probíhaly v knihovně školy, v místnosti, která byla uzavřená a stranou od dění ve škole, aby děti při výpovědi nebyly rušeny. Při rozhovoru jsem byla já, metodik prevence PPP a školní psycholog nebo výchovná poradkyně. Rozhovory byly zaznamenávány písemně.

Vedení školy informovalo rodiče dopisem o realizaci diagnostiky kvality vztahů ve třídě, za účasti metodika prevence PPP. Vzhledem k naléhavosti řešení situace ve třídě, kterou rodiče komunikovali na třídních schůzkách, nikdo účast svého dítěte na programu neodmítl.

Pro zajištění anonymity respondentů byla veškerá jména v bakalářské práci zaměněna.

6.7 Případová studie třídy na prvním stupni základní školy

Případová studie byla zvolena, protože je to nejvhodnější prostředek pro zkoumání konkrétního jevu v sociální skupině, kterým je v našem případě šikana ve školní třídě. Popisuje a analyzuje vztahy ve skupině, které se pak mohou stát prostředkem lepšího pochopení souvislostí a vztahů v rámci zkoumané situace. Průběh jednotlivých aktivit souvisejících s případovou studií je následující

Úvodního setkání na základní škole v Praze, kam jsem byla jako obvodní metodička prevence pozvána, se zúčastnila paní ředitelka a širší vedení školy, tj. zástupkyně ředitelky, školní metodička prevence, výchovná poradkyně školy a školní psycholog. Byla jsem tehdy seznámena s výsledkem předcházejícího jednání.

Toto jednání proběhlo v rámci třídní schůzky, na které si rodiče dětí ztěžovali na chování Adriana vůči ostatním dětem ve třídě. Těchto třídních schůzek se zúčastnila i matka Adriana. Její syn byl označen za hlavního iniciátora agresivních výbuchů ve třídě a podle výpovědí rodičů za zdroj veškeré negativní atmosféry ve třetí třídě této školy. Rodiče žádali po třídní učitelce radikální řešení typu vyloučení Adriana ze školy z důvodu nevhodného chování. Opakovaně byla z jejich strany zmiňována dlouhodobost potíží s Adrianem, který má děti neustále vyrušovat při práci, tím že si při vyučování zpívá. Zvedá se z lavice, pokřikuje na děti, povídá si sám pro sebe. Pokud děti Adriana napomenou, nereaguje. Podle výpovědí dětí i třídní učitelky se Adrian často pere. Adrian je trvalým zdrojem verbálních i fyzických konfliktů. Ve fyzických konfliktech vítězí kvůli fyzické převaze. Děti se ho, podle rodičů, bojí. Nikdo s ním nechce sedět v lavici. Rodiče opakovaně žádají školu o řešení této neudržitelné situace. Zmiňují tíživost situace především s ohledem na čas. Problémy přetrvávají již od první třídy a škola je neřeší, naléhavost řešení je o to větší oč je větší fyzická převaha Adriana. Z pohledu rodičů je situace náročná i vzhledem k tomu, že se během tří let třikrát změnila třídní učitelka. První paní učitelka odešla ze zdravotních důvodů, druhá paní učitelka odešla na mateřskou dovolenou a současnou paní učitelku mají děti teprve dva měsíce, takže se zatím vzájemně postupně seznamují. Třídní kolektiv se na začátku školního roku nově utvořil spojením s kolektivem z části žáků bývalé paralelní třídy. Ve třídě pracuje asistentka učitelky, která pomáhá Adrianovi, který má diagnostikovaný syndrom ADHD.

Matka Adriana vnímá tuto situaci odlišně, má dojem, že Adrian je často provokován, a že ostatním neublíží, ale že se brání, protože mu děti ubližují. Domnívá se, že Adrian sám je terčem provokací, posměchu a možných ataků. Atmosféra na třídních schůzkách dle názoru třídní učitelky byla nepřehledná a plná emocí.

Na základě závěrů z třídních schůzek bylo vedením školy rozhodnuto neodkladně situaci ve třídě řešit. Bylo pojmenováno nemocné chování v třídním kolektivu třetí třídy zasažené na jedné straně Adrianovými

provokacemi v souvislosti s chováním ovlivněným syndromem ADHD, na druhé straně pak projevy agresivního chování žáků ve třídě mezi sebou.

Spolu se školním psychologem jsme nejprve zrealizovali rozhovor s třídní učitelkou a pak s asistentkou učitelky Adriana (viz Příloha č. 1 a Příloha č. 2). Následoval rozhovor s matkou Adriana a rozhovor s Adrianem (Viz Příloha č. 3 a Příloha č. 4).

Na základě výpovědi matky, ale především na základě rozhovoru s Adrianem, který je ze všeho nešťastný a cítí se odstrkovan a stále napadán, a na základě pojmenovaných znaků (dlouhodobost, opakování, nepoměr sil, cílenost, nepřijemnost útoku) se potvrdila přítomnost projevů šikany ve třídě. Ačkoliv pozice Adriana se zpočátku jevila, jako pozice agresora úhel pohledu se změnil na oběť. Adrian poukázal na možnost, že není jediný, komu se ve třídě ubližuje. Na základě výše podaných informací jsem odhadovala závažnost situace na 3. stadium šikany, v němž se již vytvořilo jádro agresorů používajících odpovídající násilné metody.

6.7.1 Výpověď třídní učitelky

Paní třídní učitelka si Adrianova nevýhodného postavení ve třídě všimla. Pozorovala, že ho děti mezi sebe příliš neberou, že na něj občas o přestávkách útočí. Doposud to řešila domluvou. Se třídou se teprve sžívá. Dostává často mailové zprávy od rodičů, kteří si na Adriana stěžují, respektive tlumočí stížnosti dětí, které vedle Adriana nechtějí sedět. Jsou rušeny jeho mluvením během výuky, což ona z pozice pedagoga musí také korigovat. Rodiče si paní učitelce stěžují na to, že Adrian napadá děti, že bodl spolužáka do ruky tužkou. Paní učitelka řešila situaci nejdříve domluvou, pak poznámkami a nakonec pozvala Adrianovu matku do školy. Až teprve z rozhovoru s matkou se dozvěděla, jak situaci prožívá Adrian. Ve škole se učitelce ani nikomu jinému nesvěřil. Třídní učitelka vnímá atmosféru ve třídě jako náročnou, ale myslí si, že celá situace eskalovala po třídních schůzkách.

„Neměla jsem ponětí o tom, že by ve třídě někdo chtěl někomu nějak výrazně ubližovat.“

„Vnímám Adriana jako dítě, které potřebuje nadstandardní péči, proto tady máme paní asistentku. Vnímám ho jako živé dítě okolo něj se stále něco děje.“

„O přestávkách ve třídě často nejsem, mám dozory, a i paní asistentka někdy odejde, třeba na záchod.“

„Viděla jsem, jak děti přinesly do školy provaz nebo lano a šipky, tak jsem jim řekla, ať to uklidí, že to do školy nepatří. Nevnímala jsem to jako něco mimořádného.“

„Kdybych ve třídě vnímala situaci jako nezvládnutelnou, tak budu informovat vedení školy a školní metodičku prevence nebo školního psychologa, ale taková situace nastala až teď poté, co situaci vidí tíživě především rodiče dětí. Já to vnímám během hodin, jakože se někdy obtížně učí. Musím děti hodně usměrňovat. Je větší hluk, a když mluví Adrian tak se zvedne vlna nevole, občas. Ale na to pracujeme. Snažím se je vést k tomu, aby pochopily a přijaly odlišnosti, které všichni nějaké máme.“

(Celý rozhovor Příloha č. 1, str. 1-2)

6.7.2 Výpověď asistentky pedagoga

Asistentka pedagoga je paní, která tuto práci dělá jako dobrovolník, nemá žádné specializační studium. Spíše intuitivně se snaží Adrianovi pomáhat, ve třídě bývá 3 hodiny denně. Vnímá, že děti schovávají Adrianovi věci a on pak stále něco hledá. Posmívají se mu. Nadávají mu.

„Zvláštního chování dětí k Adrianovi jsem si všimla spíš okrajově, přede mnou si toho tolik vůči Adrianovi nedovolí.“

„To s téma bačkorama, je pravda. Pořád mu je někde hledám a honím.“

„Adrian je divočejší dítě, má na to i nález a vyjádření psychologů a psychiatra, ale hloupý není. Některé děti si to, ale myslí, a proto se mu i posmívají a dávají mu divná jména.“

„Že nemá věci v pořádku, nebo že mu něco chybí nebo že má rozlámané pastelky jsem si všimla a stále se s ním o tom bavím, ale on nic neřekne. Na nikoho nežaluje.“

(Celý rozhovor Příloha č. 2, str. 3)

Pro další směr mapování vedoucímu k přesnější orientaci v situaci jsme se rozhodli pro osobní rozhovor mezi čtyřma očima, mezi mnou a Adrianem. S ohledem na fakt, že chlapec se s potížemi, které ve škole má, svěřil jen

mamince a ve škole zatím nikomu. Jeho chování je nahlíženo ostatními rodiči a spolužáky jako problematické a jeho pozice ve třídě může být kontroverzní. Na jedné straně je Adrian osočován z agresivních výpadů, ale zároveň může být i obětí cílených provokací.

6.7.3 Výpověď matky

Ve stejný den jsem realizovala rozhovor i s Adrianovou matkou. Ta zmínila celou řadu varovných signálů, kterých si doma po chlapcově příchodu ze školy všimla, např. rozlomené pouzdro na svačinu, rozlámané pastelky, vyházené věci z penálu, roztrhané obaly na učebnice a sešity, zničené pravítko. Syn se jí svěřuje, že mu ostatní dělají naschvály, provokují jej a pošťuchují ho. Matka situaci vnímá jako tíživou. Adrian nosí často poznámky, že vyrušuje, ale neumí doma vysvětlit, kvůli čemu je dostal. Matka vnímá Adriana jako zakřiknutého, syn poslední dobou i špatně spí. Matka má dojem, že se Adrian musí ostatním dětem bránit. A nepomáhá mu ani situace, že pracuje ve třídě spolu s asistentkou pedagoga, i to je pro děti důvodem k posměchu.

„Říkají mu přezdívku „Hanna Montana“.“

„Bývá slovně atakován: „Samomluvo“, „debile“, „blbečku“, „jdi do prdele“, „jdi do píči“.“

„Napadán bývá i fyzicky dloubáním do žeber, do zátylku, shazováním věcí z lavice, vysypáváním učení z tašky, lámáním pastelek, kopáním do tašky, natahováním provazu do cesty tak, aby upadl, házením na zem, strkáním. Cílem provokací má být, aby bylo vidět, že když se brání, tak zlobí.“

(Celý rozhovor viz Příloha č. 3, str. 4)

6.7.4 Vedení rozhovoru s Adrianem

K rozhovoru došlo v kabinetě, kam byl Adrian uvolněn z vyučování, aby nebylo nápadné pro ostatní děti, že není ve třídě, když do školy přišel.

Adrian byl během rozhovoru neklidný. Mluvil tiše, často uhýbal pohledem. Hrál si s rukama, které měl pomalované od fixek a pera. Měl

okousané nehty. Působil nervózně. Na otázky odpovídal nejdříve vyhýbavě, ale po delší chvíli se sám rozmluvil a popisoval situaci tak, abychom ji mohli pochopit. Potvrdil, že mu děti ničí nejen školní, ale i osobní věci.

Během rozhovoru s chlapcem vyplynulo, že nemusí být jedinou obětí. Připomíná, že když byl nemocný, parta chlapců si našla jinou oběť. Vybrali si jiného spolužáka. Sám upozorňuje na to, že kdyby musel ze třídy odejít, nic by se tam nemuselo změnit.

„Házejou mi bačkory do koše v jiný třídě, pak si pro ně musím a nechtějí mě pustit do třídy. Drží dveře tak dlouho až zvoní a já si nestihnu dojít ani na záchod nebo si připravit na hodinu. Mezi tím mi třeba schovají tašku nebo mi do ní vylejou pití. Nebo mi schovají pití....., to je pořád něco. Nenechají mě na pokoji.“

„Někdy mi svačinu snědí, někdy mi na ní plivnou, abych už jí stejně nejedl. A ostatní se tomu smějí.“

„Dělají to pořád ty stejný. I když vždycky se k nim někdo přidá další a někdo je zase klidnější. Že by se mě někdo zastal, nevím..... teď už se k nim přidala i holka, to je dost děsný.“

„Když se mě snaží srazit na zem, tak se bráním. Někdy řvu, někdy zuřím, někdy se peru, kopu. Nechci, aby mě zbili. A oni mají strach, jsem silnej, ale jich je víc.“

„Mají různý pozice, některý jsou obraný, některý útočný. Musím být opatrněj, abych jim na tu past nenaletěl. Někdy na mě volaj, ať si jdu s nima hrát. Na to už neskočím. Jsem to udělal a chtěli mě svázat provazem, který si přinesli do školy.“

„Taky mi podrážejí nohy.“

„Kopou mě všude, no všude, tak do nohou, když spadnu, tak i do břicha a do hlavy.“

„Kopou do mě, perou se se mnou, tak aby jich bylo víc, abych je nepřepřel.“

„Psali si mezi sebou psaníčka, co budou dělat cestou do školy a kde si na mě počkají.“

„Říkají mi „Debile“, „Samomluvo“, „Hanna Montana“, „Blbečku“. Ani si nepamatuju. Nechci to poslouchat. Možná už ani nevědí, jak se jmenuju. Nikdo z dětí mi neříká jménem.“

„Nejsem jedinej, komu ve třídě ubližujou, taky to dělají Kamilovi. Nadávají mi, že je tlustoch, on pak brečí. Já před nima skoro nikdy nebrečím, ale pak doma, mámě.“

„Dělej to, když tady nejsem, ve škole.“

„Chtěj, abych odešel ze školy, že tady vadím, ale nic by se nezměnilo, kdybych odešel, mají už náhradníka.“

(Celý rozhovor viz Příloha č. 4, str. 5-6)

6.7.5 Chlapec Kamil

Kamil byl chlapec, který jako první, kromě Adriana, s námi začal postupně mluvit o situaci ve třídě. Adrian ho uvedl jako dalšího, kterému ubližují, když není ve škole. Zdálo se, že pro Kamila bylo velmi náročné děj věci popsat. Nejprve popíral, že by se ve třídě dělo něco zvláštního. Odmítal, že by někdo někomu ubližoval. Formuloval to odpovědí typu: *„Všude se něco děje.“* *„Někdy se pohádáme.“* (Příloha č. 5, str. 7)

Na konkrétní otázky však Kamil odpovídal stále více nejistě, a když jsme se zeptali na jeho postavení ve třídě a jak mu tam je, tak se začal otáčet a pak začal popisovat pozice, obranně útočné pozice, které jsou nuceni se učit a trénovat ve třídě. Ukázal přesně rozdělená místa v koutech místnosti, kde jednotlivé děti jsou schované a učí se pozice *„Kung-fu panda“*, *„Mrtvý pták“* a *„Želvy Ninja.“* (Příloha č. 5, str. 7)

Kamil během rozhovoru zmínil podstatnou informaci časovosti, kdy připouští, že situace ve třídě je už minimálně dva roky podobná. K partě agresorů se přidal, ale zároveň se někdy diví, že se útoky otočí i proti němu. Když Adrian není ve škole, stává se právě on terčem posměchu, nadávek a provokací. Nejčastěji jsou to nadávky typu: *„Ty jsi magor“*, *„Běž do prdele.“* (Příloha č. 6, str. 7) o Kamilovy reakce na provokace bývají nepřiměřené až záchvatovité. Což je zdrojem dalšího posměchu. Rozčílit Kamila umí i Adrian. Kamil má dojem, že se vůči Adrianovi musí bránit.

Při individuálním rozhovoru Kamil vypověděl:

„Musím se bránit, protože Adrian stále vyrušuje a nedá se s ním ve třídě být.“

„Hajzle, zavři klapačku, to říkám, když mluví při hodině a já se nemůžu soustředit na test.“

„Někdy jsem se přidával k Lubošovi, Mojmírovi a k Otakarovi.“

„Přidával jsem se k nim loni i letos, hlavně k Lubošovi.“

„Mám strach, když ve škole nebude Adrian, že půjdou po mě tak s nima cvičím.“

„Nenechají toho ani, když jim několikrát řeknu, že už nechci s nima hrát, na fotbal s mýma bačkorama, nebo si házejí s mým penálem a já ho mám chytat a jen tak mezi nima běhám.“

„Nejvíc asi jdou po Adrianovi, ale je nás tady víc, který nemají rádi.“

(Celý rozhovor Příloha č. 5, str. 7-8)

Ostatní spolužáci o Kamilovi říkají:

„Patří mezi ty, co říkají sprostá a neznámá slova, provokují a mlátí.“

„Patří mezi chlapce, kteří cvičí, bouchají se a prý trénují.“

„Je mezi těmi, kdo měl házet na Adriana gumu, podráží mu nohy o přestávkách.“

„Rukama ho s klukama chytli a hodili na zem.“

„I on říká Adrianovi „Hánička-mánička“.

„Zkroutil mu ruce za zády a hodil ho na zem.“

„Rozčílil se tak, že ho dokážou dohnat až k šílenství.“

(Příloha č. 4 a 6 – 12)

6.7.6 Chlapec Mojmír

Je vnímán jako fyzicky nejsilnější chlapec ve třídě. Realizuje vše, co spolu s Lubošem, vymyslí. Je spoluautorem strategických agresivních pozic. Je autorem přezdívek pro Adriana. Fyzicky Adriana napadá, ale provokuje i jiné děti. Byl zapojený do akce „Provaz“, kdy děti přinesly do školy provaz, který natáhli ve třídě tak, aby přes něj Adrian zakopl. Mojmír vyhrožuje Adrianovi fyzickou likvidací. Během rozhovoru se chová sebevědomě.

Otevřeně komunikuje. Odpovídá jasně. Neprojevuje lítost. Vysvětluje opodstatnění svého chování.

V individuálním rozhovoru Mojmir vypověděl:

„Jsme s Lubošem kamarádi a nemáme rádi, když nás někdo ruší. Když nám někdo říká, co máme dělat, nebo když nás neposlouchá.“

„Adrian je divnej, pořád se pere, řve, tak musíme dělat pozice, je velkej, aby se dalo ubránit.“

„Bereme do party víc lidí, sami se přidávají, protože si chtějí hrát.“

„Kamil je tlusťoch a je hloupej, tak se mu někdy smějeme a někdy mu něco řekneme.“

„Mě to nepřipadá tak šílený, říkáme mu „smrad'ochu“, protože opravdu smrdí. Tak ať se umeje a pak mu tak nebudeme říkat.“

„Adrian to je jiná liga, ten se rozčiluje pořád a za zadkem má tu „druhou mámu“ (asistentka pedagoga).

(Celý rozhovor viz Příloha č. 6, str. 9-10)

Ostatní spolužáci o Mojmirovi říkají:

„Přidává se k Lubošovi: „Jdeme na něj...“ Luboš ho navádí a on to udělá, např. shodí pero.“

„Vymýšlí akce.“

„Patří mezi ty, kdo provokují a mlátí, nejvíc se pere, strká, až má Kamil nebo Adrian záchvaty brečení nebo vzteku.“

„Nebo jdou za lavici, bouchnou a utíkají.“

„Byl zapojený do akce „Provaz“, který byl natažený, aby o něj Adrian zakopl.“

„Vymysleli společně přezdívku „Hanna Montana“.“

„Sprostě nadával: „Ufňukanej tlustochu“, „Debile“, „Kokote“, „Jsi špekovatej“, „Jdi do prdele“, „Jdi do píči“, „Ty jsi zkurvenej“, „Jsi tlustej debil“ (Adrianovi i Kamilovi).

„Patří mezi ty, kdo chtějí, aby spolužák Adrian odešel na jinou školu. Prudili ho. Adrian si kreslí, oni, spolu s Lubošem, mu berou věci.“

„Hodil Adrianem o zed’.“

„Říká mu „Samomluva“.“

„Schválně se mu posmívá.“

„Dráždí Adriana.“

„Uráží ho.“

„Spolu s Lubošem Adrianovi vezmou pero, lámou mu pastelky. Házejí na něj gumu, podrazili mu nohy o přestávce, až spadl mezi lavice.“

„Rukou mu chytil nohy a hodil ho na zem.“

„Bere mu bačkory a hází je do koše nebo po chodbě, dává je do jiných tříd.

„Vymýšlel pozice „Mrtvý pták“, „Kung-fu panda“, „Želva“ a nacvičoval je.“

„Je nejsilnější ve třídě.“

„Stále mluví o tom, že na něj zase zaútočí (na Adriana). Přinesli s Lubošem do školy špunty, provaz a šipky a vyhrožovali mu, že ho uškrtní, ubodají ho.“

(Příloha č. 4 – 5 a 7 – 12)

6.7.7 Chlapec Otakar

Otakar je aktivním členem agresivní skupiny, která vulgárně nadává a provokuje a fyzicky ohrožuje především Adriana, ale i Kamila. Verbalizuje svoji jednoznačnou příslušnost ke skupině chlapců a nadřazenost nad Adrianem.

V individuálním rozhovoru Otakar sám o sobě vypověděl:

„Tahal jsem ho za vlasy, pošťuchoval jsem ho, tahal jsem ho za nohy, kopal jsem ho do zadku. Podrážel jsem mu nohy, shazoval jsem na zem jeho věci i jeho a kopal jsem ho mezi nohy.“

„Zezadu jsem ho napadl a povalil jsem ho na zem. Pak jsme po něm házeli gumu.“

„Dráždíme ho a provokujeme k akci, aby se bránil.“

„Chytali jsme ho rukama a házeli na zed’.“

„Tahali jsme ho za vlasy a strkali jsme ho. Chtěli jsme docílit, že jsme velký frajeři. Kopali jsme ho do citlivých míst, i mezi nohama, já spolu s kamarádama.“

„Kopali jsme ho do zadku. Jeho to vždycky naštvalo. On si chce s náma hrát, my nechceme. My rozhodujeme a my začínáme s provokací. My jsme vždycky první.“ (Celý rozhovor Příloha č. 8, str. 12)

Ostatní spolužáci o Otakarovi vypověděli:

„Patří mezi ty, kteří provokují a mlátí, pere se a provokuje, až má Kamil záchvaty vzteku a pláče.“

„Shazuje Adrianovi věci, spolu s ostatními z party mu kopou do věcí a do něj, nadávají mu „Debile“, „Běž do prdele“, „Ufňukanej tlust’ochu“, „Jsi tlustej debil“, „Jsi špekovatej“.

„Přidává se k partě.“

„Kopou Adrianovi a ostatním do tašky.“

„Patří mezi ty, kdo otravovali, když šli cestou do školy. Říkali Adrianovi „Blbečku“, strkali do něj.“

„Říkali ostatním, když se Adriana zastávali, „Co tě to zajímá?“ a Adrianovi dávali pěstí do hrudníku.“

„Držel druhý provaz.“

„Kopal si s Andrianovýma bačkorama.“

„Patří mezi ty, kteří Adrianovi vyhrožovali i tím, že ho pobodají.“

(Příloha č. 4 -7 a 9 - 12)

6.7.8 Chlapec Norbert

Patřil také do skupiny agresorů. Během rozhovoru však svůj postoj změnil. Vysvětloval to tím, že o situaci ve třídě mluvil s rodiči, po třídních schůzkách, které proběhly. Přiznal se, že patří ke skupině dětí, která Adrianovi ubližuje. S rodiči se domluvil, že v takovém jednání nebude dál pokračovat. V současné době má strach se za Adriana postavit a zastat se ho přímo. Nechce však v agresivním chování dál pokračovat. Z kontaktu s Lubošem a Mojmírem uniká.

Při individuálním rozhovoru sám Norbert vypověděl:

„Hodně jsem zlobil, choval jsem se k dětem nesprávně a ošklivě, nejvíc k Adrianovi.“

„Provokoval jsem, řekl jsem, že něco neumí.“

„Říkal jsem jim, že něco neumí, že to nezvládnou, schválně jsem je rozčiloval. Strkal jsem do nich. Oni se pak naštváli.“ (Adrian a Kamil)

„Ponižoval jsem ho (Adriana), řekl jsem mu, že není ani tak rychlej, ani tak silnej jako jsem já, třeba.“

„Mě byl Adrianš nepřítjemnej, tak proto jsem na něj byl nepřítjemnej, proto jsem ho provokoval.“

„Když jsme byli ve Stromovce, tak jsem Adrianovi říkal, že to hnízdo nepostaví.“ (úkol, který měli na výletě splnit)

„My byli taková parta kluků. Já jsem mu bral věci, parta čekala, kdy zaútočí. Nacvičovali jsme formace „Želvu“ a „Mrtvýho ptáka“ (ukazuje, jak formace vypadá), měli jsme se tak bránit, když Adrian vejde do třídy. Museli jsme ho vyprovokovat, aby do nás šel.“

(Celý rozhovor viz Příloha č. 9, str. 13-14)

Ostatní spolužáci o Norbertovi vypověděli:

„Patří do party s Lubošem, Mojmírem a Kamilem. Vyhazují mu (Adrianovi) boty a penál do koše.“

„Nejen Adrianovi, ale i jiným spolužákům. Hodí spolužákovi někam botu a pak se honí. Kluci cvičí, bouchají se, prý trénujou.“

„Vymýšlí akce.“

„Pere se.“

„Byl jeden z těch, který držel druhý provaz.“

„Provokují a mlátí spolužáky. Někteří z toho mají až záchvaty vzteku a pláče.“

„Shazuje Adrianovi věci, spolu s ostatními z party mu kopou do věcí a do něj, nadávají mu „Debile“, „Běž do prdele“, „Ufňukanej tlust'ochu“, „Jsi tlustej debil“, „Jsi špekovatej“, „Jsi kretén“.“

„Trefil Adriana do ruky tak, až tam měl krvavou ránu, ten mu to oplatil, řešila se odplata, nikoli to, kdo si začal.“

„Dělá obličej, grimasy, ironické obličej. Posunky a narážky.“

„Říkají Adrianovi „Samomluvo“.“

„Schválně se mu posmívají.“

„Dráždí ho a provokují.“

„Ničí mu věci, vzali mu pero, zlámali pastelky.“

„Berou mu věci, svačinu, pravítka, pití. Brání se mezi sebou dřív, než se stihne Adrian sám bránit.“

(Příloha č. 4 – 8 a 10 – 12)

6.7.9 Chlapec Radek

Radek patří do skupiny agresorů. Adrianovi bere věci, fyzicky ho napadá. Honí ho, bije ho. Nadává mu. Během rozhovoru nebyl příliš sdílný. Mluvil málo a nerad.

Při individuálním rozhovoru Radek sám vypověděl:

„Kopeme ho, boucháme, taháme za vlasy a kopeme mezi nohy a do zadku. Taký dostal pěstí do hrudníku.“

„Já provokuju. Hlavně Adriana.“

„Říkám mu Háničko, koukám na něj a směju se a dělám na něj posunky, jako ať jde ke mně.“

(Celý rozhovor Příloha č. 11, str. 16)

Ostatní spolužáci o Radkovi říkají:

„Přidává se ke kamarádům, patří k partě (Luboš, Mojmír, Kamil).“

„Hodí spolužákovi někam botu a pak se honí.“

„Kluci cvičí, bouchají se, prý trénujou.“

„Říká: „Jsi tlustej debil“, „Jdi do píči“, „Ty jsi zkurvenej“, „Debile“, „Běž do prdele“.“

„Chtějí, aby Adrian odešel na jinou školu. Prudili ho.“

„On si kreslí, oni mu berou věci.“

„Patří mezi ty, co mu vyhazují boty a penál do koše. Hodí mu někam botu a pak se honí.“

„Perou se.“

„Patří mezi ty, kdo vyhrožují tím, že ho pobodají.“

(Příloha č. 4 – 10 a 12)

6.7.10 Chlapec Ivan

Ivan je členem skupiny agresorů. Během rozhovoru sděluje, že ho vlastně baví Adriana dráždit. Je to zábava pro celou třídu. Všichni se tomu smějí, jen některé holky se otáčejí nebo odcházejí ze třídy. Nevidí na tom nic tak strašného. Uznává, že to pro Adriana může být nepříjemné, ale přece se brání...

Při individuálním rozhovoru Ivan sám vypověděl:

„Kopeme ho do zadku, do nohou, podrážíme mu nohy, strkáme do sebe.“

„Já se taky peru, kopu a bouchám.“

„Já provokuju, zvláště Adriana, říkám mu Háničko, koukám na něj a směju se mu. On se pak vyprovokuje, vynervuje. Taky ho šťouchám víc prstem do ruky, do stehna.“

„Cvičíme a učíme se pozice „Kung-fu panda“, „Mrtvý pták“ a „Želvy Ninja.“

(Celý rozhovor Příloha č. 10, str. 15)

Ostatní spolužáci o Ivanovi říkají:

„Přidává se k Lubošovi a k ostatním v partě.“

„Patřil mezi ty v akci „Provaz“, který natahoval provaz, aby přes něj Adrian upadl.“

„Jdou s klukama za lavici a bouchnou Adriana do zad a pak utečou.“

„Vyplazuje na Adriana jazyk a říká mu „Blbej“, „Píčus“, „Blbec“.“

„Ukazuje na spolužáka prostředníček.“

„Patřil mezi ty, kteří vymysleli přezdívku „Hanna Montana“ a „Samomluva“.

(Příloha č. 4 – 9 a 11 a 12)

6.7.11 Dívka Xenie

Xenie sama připouští, že se ke klukům přidala z legrace. Je autorka přezdívek „Hánička - mánička“ a „Cibule“.

Při individuálním rozhovoru Xenie vypověděla:

„Škrábu a štípu ostatní děti. Táta mi říkal, abych se bránila, že jim to mám oplatit. Adriana jsem se jen ptala, jestli se myje za krkem, tedy spíš nemyje.“
(Celý rozhovor Příloha č. 7, str. 11)

Ostatní spolužáci o Xenii říkají:

„Taky prudí Adriana, aby odešel ze školy.“

„Patřila mezi ty, co otravovali dalšího spolužáka, když šli do školy. Říkali mu „Blbečku“, strkali do něj. Často druhé škrábe.“

„Používala přezdívku pro Adriana „Hánička-mánička“, „Hanna Montana“.“

„Byla mezi těmi, kdo vymysleli přezdívky „Hana Montana“ a „Cibule“.“
(Příloha č. 4 – 6 a 8 – 12)

6.7.12 Chlapec Luboš

Rozhovor s Lubošem jsme dělali jako poslední, abychom nashromáždili co nejvíc informací a souvislostí o dění ve třídě. Z rozhovorů vyplynulo, že Luboš je vnímán jako hlavní agresor, vedoucí party a hlavní iniciátor „akcí“ vůči ostatním dětem. Dětmí byl označen jako ten, který vymyslel přezdívku „Samomluva“. Luboš přiznal, že Adriana fyzicky napadá – kope ho do hlavy a jiných částí těla. Bije ho a podněcuje k tomu i další děti. Shazuje mu věci z lavice. Napadá Adriana i mimo školu, během cesty do školy. Udělal si papírovou skládačku – origami – na čtyři prsty, kde jsou popisovány akce vůči Adrianovi. Skládačka se střídavě otevírá a zavírá a vybraný spolužák pak tuto situaci Adrianovi udělá. Úkoly jsou rozděleny: *„Vzít mu pití. Vyprovokovat ho. Zkopat Adriana. Hodit ho na zeď.“* (Příloha č. 12, str. 16) Luboš je spoluautorem, spolu s Mojmírem vymyšlených útočně obranných formací, strategických pozic: *„Mrtvý pták“* kdy vybraní členové party si lehnou na zem, dělají, že jsou mrtví. Pak ze země zaútočí na Adriana

nebo na Kamila. Pozice „*Kung-fu panda*“ – stoupnou si na jednu nohu a kopnou oběť do břicha. Pozice „*Želva*“ – nahrbí krk a kopnou oběť mezi nohy. Tyto pozice mají i přesné strategické rozmístění, kde a jak je dělat ve třídě, ale i mimo školu, venku na ulici.

Luboš nakonec uvedl, že je také s Mojmirém spoluautorem nápadu přinést do školy provaz a šipky. Provazem Adriana nejdříve svázat a ubodat ho šipkami anebo mu nataženým provazem ve třídě podrážet nohy, aby si o lavici rozbil hlavu. Do školy přinesl Luboš provaz, šipky a špunty, které po Adrianovi házel. Akce jsou mířeny především proti Adrianovi, ale občas také vůči proti Kamilovi.

V individuálním rozhovoru Luboš vypověděl:

„Já jsem vedoucí party.“

„Já ostatním říkám jdeme provokovat.“

„Adrianovi a Kamilovi sebereme bačkory.“

„Adrianovi bereme mu věci, pero. Chci mu ublížit.“

„Někdy se schováme, začne bitka, kdo je schovaný za rohem vpravo ve třídě, tak pomůže, bít se více a déle.“

„Někdy vezmeme desky, abychom se chránili.“

„Připravujeme se, až někdo zaútočí. Ivan, Mojmir a já jdeme do bitky.“

„Pozice jsou různé.“

„Formace: Želva, Mrtvý pták, Kung-fu panda, vymyslel Mojmir.“

„Domlouváme se, kdo bude provokovat, určuji to já nebo Mojmir.“

„Nápady s provazama byly dva. Proč jsme přinesli špunty, už ani nevím asi na házení. Šipky byly taky na házení, abychom to házeli po něm (Adrianovi).“

(Celý rozhovor viz Příloha č. 12, str. 17 – 18)

Ostatní spolužáci o Lubošovi vypověděli:

„Začíná s provokacemi vůči Adrianovi a naznačuje úder pěstí k obličejí a zastaví se těsně před obličejem.“

„Bouchá Adriana do hlavy a jiných částí těla, kope ho. Vymýšlí provokace. Někdy to dělá i Cyrilovi a Mojmírovi.“

„Podněcuje spolužáky, ať druhé bijí, kopou, když si hrají na koberci, ať ho někam hodí.“ (Koberec je v zadní části třídy, kde děti relaxují během přestávek.) „Hodit někoho, tzn. strčit do něj takovou silou, až spadne nebo „odletí“ např. pod lavici, na zed', pod židle, na židli...“

„Navádí Mojmíra, ať shodí Adrianovi nebo Kamilovi pero nebo jiné věci z lavice. Říká mu: „Jdi do něj“, „Jdeme na něj.“ „Mojmír ho poslouchá na slovo.“

„Shazuje Adrianovi věci z lavice, kope mu do tašky.“

„Nadává mu do „debilů, blbečků“.

„Říká: „Běž do prdele“. Nebo jde za lavici, bouchne spolužáka a utíká. Podílí se na ubližování asi dvěma klukům. Vždycky jich je celá parta – Luboš, Mojmír a Otakar.“

„Otravuje Adriana už cestou do školy. Strká do něj. Vyhazuje mu boty a penály do koše. Hodí Adrianovi někam botu a pak se honí. Hází na spolužáka gumu, podráží mu nohy o přestávkách. Rukou mu chytí nohy a hodí ho na zem.“

„Dráždí ho. Uráží ho: „Debile“, „Blbečku“. Berou mu věci, lámou pastelky.“ „Luboš, Mojmír a ostatní z party a někdy i další děti si přihrávají Adrianovu bačkorou, hrají fotbal. Někdy i s Hanušovou.“

„Schválně se mu posmívají. Říkají mu: „Samomluvo“.“

Říká Adrianovi a někdy i Kamilovi: „Ty debile“.“

„Chce, aby Adrian odešel na jinou školu.“

„Adrian si kreslí a Luboš s Mojmírem mu berou věci.“

„Patří mezi ty, kdo vymysleli přezdívku Hanna Montana.“

„Luboš měl papírovou skládačku origami na čtyři prsty, kdy se říká barva, pak se střídavě ta skládačka otevírá a zavírá. Měl tam třeba – vzít mu pití, vyprovokovat ho, zkopat ho, hodit ho na zeď (Adriana) Hrál to spolu s Mojmírem, Otakarem, Ivanem a Norbertem.“

„Patří mezi ty kluky, co cvičí, bouchají se a prý trénují.“

„On je strůjcem nápadu s provazem.“

„Luboš řekne, jakou útočnou pozici máme udělat – třeba „špionáž“. Šmíruje se ten, kdo je vinný. Luboš řekl Hanušovi, že on bude špion a musí Adriana stále sledovat, třeba i na záchodě.“

„Vyhrožuje Adrianovi tím, že ho pobodá tužkami, šipkami.“

„Stále mluví o tom, že na Adriana zaútočí.“

„Přinesl špunty, šipky, provaz a vyhrožovali Adrianovi, že ho uškrtí, ubodají ho šipkami.“

„Luboš říká klukům v partě: Naučíme se pozice a zaútočíme na něj.“

„Pozice „Mrtvý pták“ – lehne si na zem a děláme, že jsme mrtví. Kdo leží, ten pak zaútočí na Adriana nebo na Kamila.“

„Pozice „Kung-fu panda“ – stoupnou si na jednu nohu a kopnou do břicha.“

„Pozice „Želva“ – nahrbí krk a kopnou ho mezi nohy.“

„Všechny pozice vymýšleli kluci Luboš a Mojmír. Mojmír je mezi ostatními dětmi nejsilnější. Mají i strategii, kde v místnosti jednotlivé pozice dělat a kde a jak je dělat mimo třídu i venku na ulici.“

„Luboš, Mojmír, Otakar, Kamil a Radek chtějí, aby Adrian odešel na jinou školu.“

(Příloha č. 4-11)

6.7.13 Výstupy ze šetření

Z uvedeného šetření vyplynulo, že se ve třetí třídě vytvořila skupina agresorů - Luboš, Mojmír, Otakar, Norbert, Radek a Ivan, která ubližovala

ostatním spolužákům, především Adrianovi. Ke skupině se postupem času přidala Xenie, která se podílela na vymýšlení hanlivých přezdivek (Hanna Montana, Hanička Mánička, Cibule). Zmíněná skupina agresorů chtěla spolužáka Adriana ze třídy potažmo ze školy vyštvať a využívala k tomu psychickou a fyzickou šikanu. Podle opakovaného svědectví žáků byl vůdcem skupiny označen Luboš, který dával ostatním rozkazy, na koho a jakým způsobem mají útočit. Opakovaně bylo využíváno papírové skládačky „Nebe, peklo, ráj“ – origami, kde pod jednotlivými rohy byly napsány možnosti útoku.

Skupina si měla cvičit tzv. pozice nebo formace, kdy se po zadání signálu, který následoval po vyprovokování oběti, měla daná skupina připravit do pozic „Mrtvý pták, „Kung-fu panda“ nebo „Želvy Ninja“ Tyto pozice byly útočné vůči vyprovokovanému, jednalo se o zdraví ohrožující fyzickou agresi, která se stupňovala.

Z rozhovoru vyplynulo, že jako útočný materiál a jako výhrůžka k fyzické likvidaci oběti byly do školy nošeny, opakovaně, provazy, šipky a špunty. Skupina agresorů působí a zúzkostňuje Kamila, který se objevuje v roli jak oběti, tak agresora. Ke skupině se přidává, ze strachu, aby se sám nestal obětí, což se tak děje, když ve škole není přítomen Adrian.

„Nemocné“ vztahy ve třídě se staly normou. I když se některé děti napadených spolužáků během dané situace dokázaly zastat, jiné si toho raději nevšímalý. Zároveň všechny děti přiznaly, že o agresivním a divném chování ve třídě věděly. O tom, že Adrian je obětí neustálých útoků ať fyzických nebo verbálních věděly také. Výsledky poukazují na rozpor mezi postoji dětí a jejich chováním. Děti měly tendenci zlehčovat a bagatelizovat konkrétní případy šikany, pakliže se týkaly jiných dětí, ale na konkrétní chování vůči sobě samotným byly velmi citlivé. Pokud je oběť vnímána jako šikanu si zaslouhující, tak přestává být vnímána jako oběť, tj. jako někdo kdo je terčem nezasloužené agrese.

Na základě rozhovorů s dětmi jsme upustili od předpokládaného kvalifikovaného odhadu třetího stadia šikany. Vzhledem k závažnosti situace a k tomu, že se jedná o třetí třídu základní školy, jsme přesvědčeni o čtvrtém až pátém vývojovém stupni šikany. V případě jejího pokračování (bez zásahu školy, spolupráce s třídním učitelem, rodiči, zúčastněnými pedagogy, třídním

kolektivem) by hrozila eskalace násilí s důsledkem možného násilného nekontrolovatelného výbuchu, který by mohl vést k ohrožení života obětí.

6.8 Doporučení a závěr případové studie

6.8.1 Doporučení pro rodiny obětí

Vzhledem k situaci ve třídě a z důvodu ochrany obětí a s ohledem na zdraví a další bezpečný vývoj obětí, aby nebyly již dále traumatizovány, jsem doporučila Adrianovi a Kamilovi změnu základní školy.

Dále pak odbornou pomoc, v tomto případě péči dětského psychologa nebo psychoterapeuta v zařízení podle vlastního uvážení rodiny, například vrstevnickou terapeutickou skupinu v blízkém Středisku výchovné péče, která se jeví jako vhodná nejen pro posílení narušené sebejistoty a sebedůvěry obětí, ale i pro vytvoření jejich nových bezpečných vazeb s vrstevníky i dospělými. K tomu významně přispívá prožití přijetí a časem i vytvořené důvěry ve vrstevnické skupině s jasnými pravidly a podpůrným psychoterapeutickým vedením.

Zároveň doporučuji rodinné psychoterapeutické konzultace podle vlastního uvážení a míry poškození obětí.

6.8.2 Doporučení pro školu

Doporučila jsem svolání mimořádných třídních schůzek, kde budou rodiče informováni o výsledcích šetření a zároveň musí zaznít jasné odmítnutí takového agresivního chování ve školním prostředí, ze strany třídní učitelky a vedení školy.

Dále doporučuji jasná výchovná opatření směrem k agresorům, kde kromě snížených známek z chování navrhuji i rodinnou a individuální terapii na SVP podle výběru rodiny. Škola by měla vytvořit pro jednotlivé aktéry individuální výchovný plán.

Z důvodu agresivního chování ve třídě a posunu hranic v neprospěch kvalitních vztahů a bezpečí mezi dětmi ve třídě by bylo vhodné zvážit

rozdělení třídního kolektivu. Dále pak zvýšení pedagogického dozoru ve třídě během všech přestávek, na chodbách a jiných rizikových místech.

S ohledem na vyhrocenou situaci, jsem vedení školy doporučila zajistit třídě intenzivní intervenční program selektivní prevence rizikového chování zaměřený na podporu třídního kolektivu, stmelení vztahů a zvládnutí tak krizové situace, jaká v tomto kolektivu nastala. Existuje více organizací, které takto pracují např. Jules a Jim, z. s. nebo Proxima Sociale, o.p.s. doporučila bych však organizaci, která prošla certifikačním řízením a má certifikát způsobilosti v rámci selektivní prevence rizikového chování a zároveň je schopna program uskutečnit v bezprostředně aktuální době, v souvislosti s naléhavostí řešení situace.

Z hlediska prevence rizikového chování navrhuji třídní učitelce pracovat s kolektivem dětí v této třídě formou třídnických hodin. Doporučuji intenzivní práci se třídou v souvislosti s nastolením jasných pravidel soužití ve třídě v rámci pozitivních principů komunity. Posílení vlivu jednotlivců v rámci posílení koheze třídního kolektivu. Zkvalitnění komunikačního rámce, jak mezi dětmi vzájemně, tak mezi třídní učitelkou a dětmi, případnou asistentkou ve třídě a dětmi, rodiči a třídní učitelkou a vedením školy. Posílení rovnoprávnosti všech členů třídního kolektivu, tak aby se někdo necítil upozadován nebo přehlížen.

Cílem učiněných kroků by mělo být zvýšení zodpovědnosti a náhledu dětí na vlastní chování včetně jeho veškerých důsledků pro celek třídního společenství. Podle mého názoru je třeba rozvíjet otevřenou komunikaci mezi dětmi a učit je poskytnout si vzájemnou pozitivní i negativní zpětnou vazbu.

Dále vnímám jako nezbytné podpořit třídní učitelku a její profesní schopnosti při vedení třídního kolektivu a při zvládnutí konfliktních situací mezi dětmi. Zajistit jí např. účast na semináři Mgr. Brauna „Management školní třídy“ anebo „Zvládnutí krizových situací ve třídě“ nebo na jiných odborných seminářích určených pedagogům, které poskytuje např. MŠMT nebo Pedagogická fakulta UK v rámci celoživotního vzdělávání. Zajistit profesionální vzdělání pro asistentku pedagoga, podle možností školy nebo úplnou změnu asistenta.

Neméně důležité je zaměřit se na bližší spolupráci mezi třídní učitelkou a rodiči žáků. Z principu věci je nezbytné vzájemně větší a důkladnější sdílení informací o dětech a o klimatu ve třídě, což v budoucnosti umožní

intenzivnější spolupráci s rodiči na vývoji pozitivních vztahů mezi dětmi. Pedagogy pak pravidelně seznamovat s Programem proti šikanování, např. MIŠ aneb Minimalizace šikany ve školách a podporovat vedení školy v utváření a rozvoji pedagogické komunity.

6.8.3 Závěr případové studie

Na škole proběhly mimořádné třídní schůzky, na základě kterých, se zvedla další lavina nevole rodičů agresorů, kteří odmítli jakékoliv zavinění svých dětí. Situaci ve třídě nejprve bagatelizovali, pak úplně odmítli, a nakonec za danou situaci činili plně zodpovědnou třídní učitelku. Měli dojem, že situaci ve třídě nezvládá, že děti potřebují přísnější režim a pevnější ruku. Navrhovali přezkoumání situace školní inspekcí a odmítali jakákoliv nápravná opatření. Vyjadřovali se velmi skepticky k nápravě vztahů ve třídě.

Naše rezervy vidím především v tom, že na třídních schůzkách byla přítomna pouze paní učitelka třídní a já (OMP) se školním psychologem. Školní metodička prevence ani nikdo z vedení školy nebyl přítomen. Pro rodiče tedy nejspíš nezazněla jasná zpráva, ze strany školy, o odmítnutí agresivního chování a šikany. Třídní učitelka se ocitla v obranné pozici, a i přes naši snahu učitelku podpořit, se nezdálo, že bychom rodiče dokázali uklidnit. V neprospěch věci byla i nepřítomnost Adrianovo maminky.

Zároveň, vedení školy ustoupilo tlaku rodičů dětí, které se aktivně účastnily na ubližování Adrianovi, v důsledku čehož nebyla realizována žádná nápravná nařízení. Tedy ani snížené známky z chování, ani realizace terapeutických doporučení. Ve třídě následně probíhal program selektivní prevence v souvislosti s nápravou vztahů ve třídě. Program prováděla certifikovaná organizace Jules a Jim, z. s. V rámci nápravy vazeb mezi dětmi, třída spolu s třídní učitelkou, odjede na školu v přírodě.

Adrian zůstal členem třídního kolektivu. Navštěvuje rodinné psychoterapeutické konzultace spolu s matkou a v souvislosti s ADHD syndromem stále spolupracuje s psychiatrem. Má přetrvávající potíže se spánkem. Podle informací realizátorů programu se situace ve třídě, v současné chvíli jeví jako klidnější a lepší. Adrian se chce zúčastnit školy v přírodě. Našel si nové kamarády především v paralelních třídách, ale i se více sblížil

s dětmi ve své kmenové třídě. V družině se více sblížil s jednou holčičkou z vyššího ročníku. Vnímá subjektivní zlepšení situace ve třídě na základě proběhlého programu. Ve třídě probíhají pravidelné třídnické hodiny, kdy děti spolu s třídní učitelkou rozebírají situace, které se ve třídě staly, více si povídají a mohou si okolnosti nastalých situací, vysvětlit.

Pozice asistentky pedagoga byla dočasně uvolněna a v současné chvíli se hledá proškolená náhradní pracovnice. Školní metodička prevence rezignovala na svoji pozici.

7 Diskuse

Cílem bakalářské práce bylo dokázat, že součinnost jednotlivých profesí je zásadní, při řešení vztahových problémů, mezi dětmi, a je významným kompenzačním mechanismem eliminace negativních psychických následků, které vznikly během procesu šikanování. Výzkumná otázka zněla: **Jaký je význam metodika prevence v procesu šetření a řešení šikany?** Analýza dat poukázala na nezastupitelnost metodika prevence v procesu šetření a doporučení řešení rizikového chování ve školní třídě. Současně však vyvstala témata související s psychologickými aspekty dopadů na jednotlivé aktéry v procesu šikany, které zasluhují hlubšího a rozsáhlejšího zkoumání.

Pozice školního metodika prevence, ani po deseti letech lobbování a intervencí, peticí a konferencí na celorepublikové úrovni, na MŠMT, stále není dostatečně ohodnocena a to, jak snížením přímé pedagogické činnosti, tak finančně. Stále se objevují lidé, kteří se obrací na pedagogy v této pozici a chtějí od nich výkon práce z lásky k profesi samé nikoli za honorář. Dnes mám už dojem, že jim dokonce tzv. hází klacky pod nohy, když už jim jejich práci nezjednoduší, tak proč jim ji alespoň neumožní. V současné době tuto úlohu na základní škole, kde proběhlo šetření, vzala na sebe výchovná poradkyně školy, která tak působí ve dvou funkcích najednou.

Pozice metodika prevence v PPP je teprve od května 2015 uznána jako pozice hodna plného úvazku a tam, kde již z osvětlení vedoucího nebo s ohledem na počet spádových škol, obvodní metodik prevence na plný úvazek již pracoval, mohou být metodici prevence i dva. Zároveň práci ve

dvojicích, vnímám jako základní stavební kámen práce se třídou a bezpečí, jak pro děti, tak hlavně pro realizátory programu nebo realizátory šetření problému rizikového chování ve třídních kolektivech. V duchu myšlenky „více očí více vidí“. I v rámci prevence vyhoření pedagogů, při tak náročné profesi, kdy se řeší v zásadě pouze krizové a rizikové situace.

Úloha obvodního metodika prevence na PPP je jak doporučující, tak intervenční. Navrhovaná řešení škola nemusí zohledňovat a už vůbec je nemusí realizovat, měla by na ně však brát zřetel a v souvislosti s dalšími organizacemi by se je měla snažit realizovat. Tedy vše je předmětem především aktivní a smysluplné komunikace a spolupráce mezi PPP, OSPOD a školou, konkrétně s vedením školy, výchovným poradcem, školním metodikem prevence a organizacemi realizujícími preventivní programy rizikového chování na všech úrovních. Obávám se však, že z důvodu doposud v běžné praxi podceňované pozice školního metodika prevence (nemá legislativně sníženou přímou pedagogickou činnost, tak jako výchovný poradce) toto zůstává stále jako výzva.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnovala tématu šikany z úhlu pohledu metodika prevence z PPP. Jejím cílem bylo dokázat, že součinnost jednotlivých profesí je zásadní, při řešení vztahových problémů, mezi dětmi, a je významným kompenzačním mechanismem eliminace negativních psychických následků, které vznikly během procesu šikanování. Analýza dat a výstupů poukázala na nezastupitelnost pozice metodika prevence v PPP v souvislosti s usnadněním traumatizace jako důsledku šikany u obětí.

Teoretická část se věnuje zejména vymezením pojmů souvisejících s procesem šikany. Její fáze, formy, projevy, šetření, řešení a prevenci šikany. Dále popisuje jednotlivé odborné profese a organizace, které řeší rizikové chování mezi dětmi.

V úvodu praktické části bakalářské práce je popsána její metodologie. Charakterizován výzkumný soubor zkoumaných a popis použité výzkumné metody, kterou je případová studie. Případová studie byla zvolena z důvodu

efektivitu použití při zkoumání daného rizikového chování ve školní třídě. Její přínos vidím především v detailním pochopení konkrétní kazuistiky a její jedinečnosti. Případová studie byla vedena formou polostrukturovaných rozhovorů, které jsou součástí bakalářské práce jako přílohy.

V diskusi jsem se věnovala rezervám pracovní pozice metodiků prevence na všech úrovních poradenského systému.

Seznam použitých zdrojů a literatury:

- Antier, E. (2004). *Agresivita dětí*. Praha: Portál.
- Bourcet, S., & Gravillonová, I. (2006). *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros.
- Bourcet, S., Gravillonová, I. (2006). *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros.
- Brož, F. & Vodáčková, D. (2015). *Krizová intervence v kazuistikách*. Praha: Portál.
- Capacchione, L. (2003). *Tvořivý deník pro děti*. Praha: Pragma.
- Čáp, J., & Čechová, V. (1995) *Psychologie I*. Praha: SPN.
- Edelsberger, L. (2007). *Defektologický slovník*. Praha: H+H.
- Elliottová, M. (1995). *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál.
- Erb, H., H. (2000). *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet.
- Goldmanová, J. (1996). *Jak si nenechat ublížit*. Praha: Portál.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Helus, Z. (1984). *Vyznat se v dětech*. Praha: SPN.
- Hort, VL., Hrdlička, M., Kocourková, J., Malá, E. (Eds.). (2000). *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál.
- Hrabal, V., Man, F., & Pavelková, I. (1984). *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha: SPN.
- Janošová, P., Kollerová, L., Zábrodská, K., Kressa, J. & Dědová, M. (2016) *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada.
- Jucovičová, D., & Žáčková, H. (2007). *Máte neklidné, nesoustředěné dítě ve škole a v rodině*. Praha: D+H.
- Kolář, M. (2001). *Bolest šikanování*. Praha: Portál.
- Koťa, J., & Havlík, R. (2002). *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál.

- Koukolík, F., & Drtilová, J. (1996). *Vzpouora deprivantů*. Praha: Makropulos.
- Lencz, L., & Křítová, O. (2000). *Etická výchova*. Praha: Luxpress.
- Matoušek, O. (Ed.). (2017). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. Praha: Portál.
- Matthews, A. (2015). *Stop šikaně!* Praha: BAROQUE PARTNERS s.r.o.
- Millerová, G. (2011). *Adiktologické poradenství*. Praha: Galén.
- Miovský, M. (Ed.). (2015). *Prevence rizikového chování ve školství I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze a Nakladatelství Lidové noviny.
- Nelešovská, A. (2005). *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada.
- Nováková, M. (2000). *Učíme etickou výchovu*. Praha: Luxpress.
- Palouš, R. (2006). *Dobrodružství pobytu vezdejšího*. Český Těšín: Karmelitánské nakladatelství.
- Pavlas, Martanová, V. :Certifikace preventivních programů in:Miovský, M. (Ed.). (2015). *Prevence rizikového chování ve školství I*. Praha: Karlova v Praze a Nakladatelství Lidové noviny.
- Perls, F., Hefferline, R., F. & Goodman, P. (2004). *Gestalt terapie. Vzrušení lidské osobnosti a její růst*. Praha: Triton.
- Pöthe, P. (2002). *Dítě v ohrožení*. Praha: GG.
- Prekopová, J. (2000). *Malý tyran*. Praha: Portál.
- Röhr, H., P. (2018). *Sebeúcta u dětí*. Praha: Portál.
- Říčan, P. (1995). *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál.
- Smith, P. K., & Brain, P. (2000). *Bullying in schools. Lessons from two decades of research . Aggressive Behavior : Official Journal of the International Society for Research on Aggression, 26(1), 1-9.*
- Svoboda, M. (Ed.). (2006). *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál.
- Štefunková, M. & Šejvl, J. (2012). *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky*. Praha: TOGGA.

Vágnerová, M. (2001). *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum.

Webster-Doyle, T. (2002). *Proč mě pořád někdo šikanuje?*. Praha: Pragma.

Yriacou, CH. (2005). *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál.

Zelinková, O. (2001). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál.

§ 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). Dostupné z <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>

§16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb. Dostupné z <https://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/legislativa/placena-sekce/platneni-pravniho-predpisu/26.8.2004.pdf>

Antifetfest. Dostupné z <http://2019.antifetfest.cz/>

Bílý kruh bezpečí. Dostupné z www.bkb.cz/kontakt/ceska-republika/praha/

Dětské krizové centrum Michle. Dostupné z <http://www.ditekrize.cz/>

Diagnostika v DÚ. Dostupné z http://www.ped.muni.cz/kvv/svv/archiv/content_cz/studijni_opora_diag_2011.pdf

Jules a Jim, z. s. Dostupný z <https://www.julesajim.cz/>

Koordinátor školské prevence. Dostupné z http://www.praha.eu/public/bc/d2/9d/2504521_802869_schvaleny_Akcni_plan.pdf

Linka Bezpečí-O nás. Dostupné z <http://spolek.linkabezpeci.cz/o-nas/>

Magdaléna, o.p.s. Dostupný z <http://www.nuv.cz/t/pracoviste-pro-certifikace/magdalena-o-p-s>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j.21291/2010-28. Dostupné z <http://www.prevence-praha.cz/attachments/article/123/Metodicke%20doporuceni%20k%20primarni%20>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j.21291/2010-28. Dostupné z https://www.pppuk.cz/soubory/primarni_prevence/litomerice_priloha6_skolni_sikanovani.pdf

Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování na školách a školských zařízeních. Dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

Metodik prevence v PPP. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/fin_2015_09_Mapovani_cinnosti_metodiku_prevence_v_PPP_v_ramci_PPRCH.pdf

OSPOD Praha. Dostupné z http://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/socialne_pravni_ochrana/index.xhtml

Pedagogicko psychologická poradna. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi>

Pobyt v diagnostický ústav. Dostupné z <https://socialni-prace.webnode.cz/diagnosticky-ustav/>

Portál prevence rizikového chování Praha, Centrum sociálních služeb Praha. Dostupné z <https://www.prevence-praha.cz/>

Poskytnutí sociálně právní ochrany dětí. Dostupné z <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr-/>

Pražské centrum primární prevence. Dostupné z https://www.prevence-praha.cz/attachments/article/17/Primarni_prevence_Mapa_sluzeb.pdf

Pražské centrum primární prevence. Dostupné z <https://www.prevence-praha.cz/>

Pražské centrum primární prevence. Dostupné z https://www.prevence-praha.cz/attachments/article/17/Primarni_prevence_Mapa_sluzeb.pdf

Projekt MUSAS II. Dostupný z <https://www.bkb.cz/pro-odborniky/projekt-musas-ii-deti-jako-obeti-a-svedci-trestnych-cinu/>

Proxima Sociale, o.p.s. Dostupné z <https://www.proximasociale.cz/proxima-sociale/vyrocní-zpravy/>

Proxima Sociale, o.p.s. Dostupné z <https://www.proximasociale.cz/programy-pro-deti-a-mladez/nizkoprahove-programy/>

Předběžné opatření soudu o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy.

Dostupné z

https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=16&id_article=260778&csum=98405387

Rizikové chování. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Speciálně pedagogická centra. Dostupné z

http://ippp.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6:spc&catid=4:sluzby&Itemid=6

Střediska výchovné péče. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece>

Školní metodik prevence. Dostupné

z <http://www.nuv.cz/projekty/rspp/skolni-metodik-prevence>

Vacková, L. (2016). Hledání smyslu bytí jako cesta daseinsanalytické psychoterapie. Využití daseinsanalytických poradenských programů v pedagogické praxi (Disertační práce) Dostupné z <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/107574/>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – novela 2016. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/legislativa>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/vyhlaska-c-72-2005-sb>

Výroční zpráva Linka Bezpečí. Dostupné z

<http://spolek.linkabezpeci.cz/getattachment/O-nas/Ke-stazeni/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-2017.pdf.aspx>

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních č. 109/2002

Sb. Dostupné z

<https://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/legislativa/placena-sekce/platneneni-pravniho-predpisu/26.8.2004.pdf>

Závazný pokyn policejního prezidenta 167/2010. Dostupné z

<https://www.policie.cz/clanek/vyslechy-deti-v-trestnim-rizeni.aspx>

Přílohy

Příloha č. 1 - Přepsaný rozhovor s třídní učitelkou 3. třídy

Můžete nám popsat atmosféru ve třídě a postavení Adriana v kolektivu?

„Se třídou se zatím sžívám, jsme společně teprve několik měsíců. Děti, jako kolektiv, mají za sebou složitou minulost. Strídaly se tady kolegyně. Třída vznikla spojením torza dvou tříd. Prostě se toho sešlo na jeden kolektiv docela hodně. Pracuju s nimi na tom, abychom se vzájemně poznali. Teď ještě pracujeme s paní asistentkou, která byla Adrianovi přidělena v souvislosti s poruchami chování, které se u něj projevují. Vnímám Adriana jako dítě, které potřebuje nadstandardní péči, proto tady paní asistentku máme. Adrianova nevýhodného postavení ve třídě jsem si všimla. Pozorovala, že ho děti mezi sebe příliš neberou, že na něj občas o přestávkách útočí. Většinou jsem to řešila domluvou nebo poznámkou. Teď jsem začala dostávat mailové zprávy od rodičů, kteří si na Adriana stěžují, respektive tlumočí stížnosti dětí, které vedle Adriana nechtějí sedět. Jsou rušeny jeho mluvením během výuky, což musím také korigovat. Rodiče si stěžují na to, že Adrian napadá děti, že bodl spolužáka do ruky tužkou. Jak jsem řekla, řešila jsem situaci nejdříve domluvou, pak poznámkami a nakonec jsem pozvala Adrianovu matku do školy. Až teprve z rozhovoru s ní (s matkou) se dozvěděla, jak situaci prožívá Adrian. Ve škole se nikomu nesvěřil. Ani mě ani paní asistentce, pokud vím. Vnímám atmosféru ve třídě jako náročnou, ale myslím si, že celá situace eskalovala až teď po třídních schůzkách. Neměla jsem ponětí o tom, že by ve třídě někdo chtěl někomu nějak výrazně ubližovat. Vnímám Adriana jako živé dítě, okolo něj se stále něco děje. O přestávkách ve třídě často nejsem, mám dozory, a i paní asistentka někdy odejde, třeba na záchod. Viděla jsem, jak děti přinesly do školy provaz nebo lano a šipky, tak jsem jim řekla, ať to uklidí, že to do školy nepatří. Nevnímala jsem to jako něco mimořádného. Kdybych ve třídě vnímala situaci jako nezvládnutelnou, tak budu informovat vedení školy a školní metodičku prevence nebo školního psychologa, ale taková situace nastala, až teď poté, co situaci vidí tíživě především rodiče dětí. Já to vnímám během hodin, jakože se někdy obtížně učí. Musím děti hodně usměrňovat. Je větší hluk, a když mluví Adrian tak se zvedne vlna

nevole, občas. Ale na tom pracujeme. Snažím se je vést k tomu, aby pochopily a přijaly odlišnosti, které všichni nějaké máme.“

Příloha č. 2 – Přepsaná výpověď asistentky pedagoga

Můžete nám popsat, jak vnímáte situaci ve třídě a postavení Adriana v kolektivu dětí?.

„No asi bych měla hned na začátku říct, že nejsem učitelka, tedy žádný odborník. Nemám žádné specializační studium ani kurz. Práci dělám jako dobrovolník. Mám ráda děti a práce s nimi mě baví. Spíš intuitivně se snažím Adrianovi pomáhat. Nemá to mezi dětmi jednoduché. Ale jsem tady jen tři hodiny denně, takže moje pomoc je tím dost omezená. Jak jsem řekla, nemá to jednoduché, rychle se rozčílí, nechává se vyprovokovat a oni ho stále pošťuchují. Adrian stále něco hledá. Stále něco postrádá. Víím, že mu nějak divně říkají a slyšela jsem i nějaké nadávky. Zvláštního chování dětí k Adrianovi jsem si všimla spíš okrajově, ale přede mnou si toho tolik vůči Adrianovi nedovolí.“

Napadla by Vás nějaká konkrétní situace?

„Ano, třeba boty, tedy bačkory do školy, to je pravda. Pořád mu je někde hledám a honím. Adrian je divočejší dítě, má na to i nález a vyjádření psychologů a psychiatra, ale hloupý není. Některé děti si to, ale myslí, a proto se mu i posmívají a dávají mu divná jména. Všimla jsem si toho, že nemá věci v pořádku. Stále něco hledá. Pastelky, fixy, ty bačkory, jak jsem říkala. Když už pastelky najde, tak jsou rozlámané. Stále mu něco chybí. Stále se s ním o tom bavím, ale on nic neřekne. Na nikoho nežaluje.“

Příloha č. 3 – Přepsaná výpověď matky

Můžete nám říct, jak Adrian popisuje svoje postavení ve třídě, to jak se k němu děti chovají?

Jsem z toho všeho hrozně smutná a vlastně překvapená. Slyším ze všech stran, jak je Adrian problematické dítě. Jak ubližuje ostatním dětem. Jak vyrušuje při vyučování, protože mluví nebo si zpívá. Chodíme k psychologovi, do školy jsem dala už několik zpráv, pracuje s asistentkou. Nějak nevím, jak tomu víc pomoci. Mám dojem, že nikdo nevidí, že jemu je ubližováno a on se jen brání. Asi ne vždycky úplně dobře, ale nevěřím, že si začíná. Začal nosit častěji poznámky, ale vlastně neví kvůli čemu, nebo za co je dostává. Poslední dobou špatně spí. Je smutný, zakřiknutý. Doma mi popisuje, že mu děti dělají naschvály. Smějí se mu už i kvůli tomu, že pracuje s paní asistentkou. Provokují ho. Pošťuchují ho. Říkají mu přezdívku „Hanna Montana“ nebo mu říkají : „Samomluvo“, „Debile“, „Blbečku“, „Jdi do prdele“, „Jdi do píči“. Svěřil se mi, že ho napadají fyzicky dloubáním do žeber nebo do zátylku. Shazují mu věci z lavice na zem. Vysypávají učení z tašky. Zlámali mu pastelky. Kopou mu do tašky. Vyhazují bačkory do koše. Ve třídě natahovali provaz do cesty tak, aby upadl. Strkají do něj. Cílem provokací má být, aby bylo vidět, že když se brání, tak zlobí.“

Řekl Vám, kdo mu to dělá?

„Ano, Adrian říkal, že mají nějakou partu, ve třídě, že do ní nepatří a nesmí si s nimi ani hrát. Vede jí Luboš s Mojmírem a pak jsou v ní ještě další kluci a snad se přidala nějaká holčička. Ta až teď.“

Jak dlouho tahle situace trvá?

„On měl vždycky nějaké potíže, to jsem připisovala diagnóze ADHD, proto chodíme k psychologovi, k psychiatrovi. Ale teď už se mi to zdá moc. Hlavně on je smutnější.“

Příloha č. 4 – Přepsaný rozhovor s ADRIANEM

Jak se ve třídě cítíš?

„No moc dobře ne. Pořád si na mě někdo stěžuje. Někdo mi nadává. Jsem z toho unavenej. Situace se ještě zhoršila, když jsem dostal asistentku. Před tím to bylo taky nepříjemný, ale teď je to ještě horší.“

Jak to dlouho asi trvá?

„Nevím, asi od začátku, takže mi to vlastně připadá normální nebo jsem si chtěl zvyknout, ale je to horší....to už jsem říkal. Mám toho plný zuby a tak se bráním.“

Co se ti ve škole děje?

„Házejou mi bačkory do koše v jiný třídě, pak si pro ně musím a nechtějí mě pustit do třídy. Drží dveře tak dlouho až zvoní a já si nestihnu dojít ani na záchod nebo si připravit na hodinu. Mezi tím mi třeba schovají tašku nebo mi do ní vylejou pití. Nebo mi schovají pití....., to je pořád něco. Nenechají mě na pokoji. Někdy mi svačinu snědí, někdy mi na ní plivnou, abych už jí stejně nejed. A ostatní se tomu smějí.“

Řekneš nám, kdo ti to dělá?

„Dělají to pořád ty stejný. I když vždycky se k nim někdo přidá další a někdo je zase klidnější.“

Zastane se tě někdo?

„Že by se mě někdo zastal, nevím.....ted' už se k nim přidala i holka, to je dost děsný.“

Jak to tedy vypadá, když ti ubližují?

„Když se mě snaží srazit na zem, tak se bráním. Někdy řvu, někdy zuřím, někdy se peru, kopu. Nechci, aby mě zbili. A oni mají strach, jsem silnej, ale“

jich je víc. Provokace často bývají jinou přestávku, než já jim to oplácím. Pak je bitka, kdy je jich na mne třeba i šest. To už se neubráním. Já už nebudu provokovat a nebudu už jim to oplácet. Řeknu to paní učitelce, zatím jsem to nikdy neudělal.“

„Mají různé pozice, některý jsou obraný, některý útočný. Musím být opatrný, abych jim na tu past nenaletěl. Někdy na mě volají, ať si jdu s nima hrát. Na to už neskočím. Jsem to udělal a chtěli mě svázat provazem, který si přinesli do školy. Taky mi podrážejí nohy. Kopou mě všude, no všude, tak do nohou, když spadnu, tak i do břicha a do hlavy. Perou se se mnou, tak aby jich bylo víc, abych je nepřepřal. Psali si mezi sebou psaníčka, co budou dělat cestou do školy a kde si na mě počkají. Říkají mi „debile“, „Samomluvo“, „Hanna Montana“, „blbečku“. Ani si to nepamatuju. Nechci to poslouchat. Možná už ani nevědí, jak se jmenuju. Nikdo z dětí mi neříká jménem.“

Děje se to ještě někomu jinému?

„ Jo. Nejsem jedinej, komu ve třídě ubližujou, taky to dělají Kamilovi. Nadávají mu, že je tlustoch, on pak brečí. Já před nima skoro nikdy nebrečím, ale pak doma, mámě. Dělaj mu to, když tady nejsem, ve škole.“ (Kamilovi) Chtěj, abych odešel ze školy, že tady vadím, ale nic by se nezměnilo, kdybych odešel, mají už náhradníka.“

Řekneš nám, kdo to dělá?

„Oni mají takovou partu. Vede jí Luboš. Ten to vymyslí a pak to všichni dělají. Nebo to taky vymyslí Mojmir. Ten je ve škole nejsilnější a všichni se ho bojí. Cvičí s nima i Kamil, protože se bojí, že když nebude cvičit, tak ho zase zmlátí. Už to tak udělali několikrát. Přidala se k nim Xenie. To je asi nejhorší, že mi nadává i holka. Vymyslela nějakou z těch hrozných přezdívek. Já to radši neposlouchám. Nepamatuju si, kterou vymyslela.“

Příloha č. 5 – Přepsaný rozhovor s KAMILEM

Jak se ve třídě cítíš?

„Všude se něco děje. Někdy se pohádáme. Mě už neprovokujou, nemlátím se. Já jsem se rozčílil, až jsem dostal záchvat a to je bavilo ještě víc. Je to tři dny lepší. Já jsem, když na mě útočili, někomu dal pěstí, nebo kopnul. Pokud budou oplátky, bude se to dokola oplácet.“

Víš o někom, komu se ve třídě ubližuje? A jak?

„No já se musím někdy bránit, protože Adrian stále vyrušuje a nedá se s ním ve třídě být.“ „Hajzle, zavři klapačku“, to říkám, když mluví při hodině a já se nemůžu soustředit na test.“

A řekneš nám, kdo to dělá?

„No někdy já, jsem se přidával k Lubošovi, Mojmírovi a k Otakarovi. Přidával jsem se k nim loni i letos, hlavně k Lubošovi. Učíme se obranně útočné pozice. Musíme se je učit. Vymýšlí je Luboš s Mojmírem. Pak je ve třídě trénujeme. Máme je pojmenované jako „Kung-fu panda“, to si stoupnete na jednu nohu a kopnete do břicha. Pozice „Mrtvý pták“ je, že si lehnete na zem a děláte mrtvého a pak zaútočíte. „Želva“ je, když se nahrbí krk a kopnete do mezinoží. Mojmír je z nás nejsilnější. (Ukázal přesně rozdělená místa v koutech místnosti, kde jednotlivé děti jsou schované a učí se pozice. „Kung-fu panda“, „Mrtvý pták“ a „Želvy Ninja.“). „Mám strach, když ve škole nebude Adrian, že půjdou po mě tak s nima cvičím.“ „Nenechají toho ani, když jim několikrát řeknu, že už nechci s nima hrát, na fotbal s mýma bačkorama, nebo si házejí s mým penálem a já ho mám chytat a jen tak mezi nima běhám. Nadávají mi, že jsem „magor“ a „ať jdu do prdele“. Kdybych nebyl v partě, mohli by napadnout mě, nekamarádili by se mnou. Už mi i vyhrožovali, že mě pobodají. Nejvíc asi jdou po Adrianovi, ale je nás tady víc, který nemají rádi. Luboš řekne Adrianovi, že je strašnej a pak mu jde ubližovat. Ale Luboš si s tím začal. Letos jsem se taky někdy k němu přidával. Už se k Lubošovi nebudu přidávat. Říkají mi sprostá a neznámá slova. Provokují mě a mlátí. Na Adriana házejí gumu. Podrážejí mu nohy. Chytili ho za nohy a hodili na zem. Říkají mu „Hánička- mánička“. Vymysleli přezdívku

„Hana Montana“. Když je ve škole, tak ho tam „zatahujou“ (vtahují do rvačky, tím že ho vyprovokují). Sprostě mu nadávají „ufňukanej tlust’ochu“, „debile“, „kokote“, že je „špekovatý“. Říkají mu: „Jdi do prdele.“ „Jdi do píči.“ „Ty jsi zkurvenej.“ „Jsi tlustej debil.“ Schválně se mu posmívají, říkají mu „Samomluva“. Chtějí, aby odešel na jinou školu. On si kreslí, oni mu berou věci. Mojmír hodil Adriana na zed’. Pak se prali.

Příloha č. 6 – Přepsaný rozhovor s MOJMÍREM

Jak se ve třídě cítíš?

„Já dobře, ale taky někdy špatně, protože nemám rád, když někdo vyrušuje a kvůli tomu jsem tady ne? Protože Adrian provokuje, my se bráníme a pak je z toho problém. Jsme s Lubošem kamarádi a nemáme rádi, když nás někdo ruší. Když nám někdo říká, co máme dělat, nebo když nás neposlouchá. Adrian je divnej, pořád se pere, řve, tak musíme dělat pozice, je velkej, aby se dalo ubránit. Bereme do party víc lidí, sami se přidávají, protože si chtějí hrát.“

Víš o někom, komu se ve třídě ubližuje? A jak?

„Já vím, že o tom se mnou chcete mluvit. Trošku mlátíme jednoho kluka ze třídy. Už jsme ho přestali mlátit, ale provokujeme ho. Ten kluk vykřikuje o hodině si hraje ... Adrian. Nechodí ani s nám do naší družiny. Kamil je tlustoch a je hloupej, tak se mu někdy smějeme a někdy mu něco řekneme. Mě to nepřipadá tak šílený, říkáme mu „smradochu“, protože opravdu smrdí. Tak ať se umeje a pak mu tak nebudeme říkat. Adrian to je jiná liga, ten se rozčiluje pořád a za zadkem má tu „druhou mámu“. (asistentka pedagoga).

Jaké děláte pozice?

„Obranné. Luboš to vymyslí a já to udělám nebo taky něco vymyslím. Nebo se k Lubošovi přidám. Pozice „Mrtvý pták“, lehnete si na zem a děláte, že jste mrtvý. Kdo si lehne a dělá mrtvýho, pak taky zaútočí na Adriana nebo na Kamila. „Kung-fu Panda“ je, když si stoupnete na jednu nohu a kopnete do břicha. „Želva“ to je, když nahrbíte krk a kopnete do mezinoží.“

Řekneš nám, kdo to dělá?

„Já s Lubošem a ostatní se přidají, protože si chtějí hrát, a nebo se bránit, protože Adrian je silný. Chceme, aby odešel na jinou školu. Třeba mu shodím pero. Kopeme ho, boucháme, strkáme nebo házíme na zem. Mlátím ho já, Ivan, Norbert, Otakar, Radek a někdy Luboš. Provokujeme, třeba mu říkáme sprostá slova jako „kreténe“, „blbče“, „nech toho Háno“, „idiote“, „úchyle“, „imbecile“, „píčo“, „kurvo“, „blbeče zkřížený se slepicí“. Ani nevím, jak nebo co mu všechno říkáme. On nám taky něco říká a brání se.“

Taky nadává. Někdy na něj sahám a jemu se to nelíbí. Dělán mu to, protože vykřikuje v hodině a mě to vadí. Adrian se nechá lehce vyprovokovat a pak se bijeme. Někdy třeba jdeme na záchod a čekáme na něj. Čekáme na nějakém místě vpravo ve třídě a díváme se na něj. Říkáme mu „ty krávo“ a on se vyprovokuje. My mu to chceme udělat, aby nás už nechal na pokoji a šel do jiné třídy. Jdeme na koberec, na jeho místě ho pošťuchujeme, a když nás začne mlátit, tak začne rvačka. Na koberci jsme celá skupina a jdou na něj dva nebo tři.“

Říkal jsi, že jste skupina?

„Ne, my jsme parta. Parta jsem já, Luboš, Otakar, Norbert, Ivan, Radek a Kamil. Nápady mám já, Ivan a Luboš. Luboš má hlavní slovo je velitel v naší partě. Adrian si s náma chtěl povídat, dokonce přinesl bonbony, ale my jsme ho nevzali. Luboš teď, kdyby na nás Adrian zaútočil, má na papíře nějaké formace, jako třeba Želva, Mrtvý pták, nebo Kung- fu panda. Ty trénujeme, a když Luboš řekne, tak formaci uděláme. Vymysleli jsme přezdívku „Hana Montana“.“

Tohle děláte Adrianovi a už nikomu jinému?

„Dělo se to i Kamilovi. Říkali jsme mu: „Propadneš!“ a on se naštvál. Kopali jsme ho, nadávali jsme mu jak Adrianovi, že je „blbec“, „úchyl“, „kretén“ a „sračka“. Luboš je v partě populární, každý kluk s ním chce chodit ve dvojici, někdy říká, že jdeme něco udělat třeba: „Jdeme na něj.“ Třeba i na Kamila, nejen na Adriana.“

Příloha č. 7 – Přepsaný rozhovor s XÉNIÍ

Jak se ve třídě cítíš?

„Já jsem v pohodě. Moje nejlepší kamarádka je Stella.“

Víš o někom, komu se ve třídě ubližuje?

„No když se kluci honili, tak sem Ivanovi nastavila nohu, protože shazují věci. Tak jsem ho taky hodila na zem. Luboš, Kamil, Norbert a Mojmír cvičí pozice. Bouchají se a prý trénujou formace na útok nebo obranu. Od první třídy provokovali Adriana. Když někdo strčí do mé lavice, jdu za paní učitelkou, říct jí, co se mi stalo. Teď o přestávce se mnou holky nechtěly mluvit. Když Luboš, Radek a Mojmír Adriana vyprovokují, tak já řeknu: „Adriane, nech je na pokoji, Hano Montano! Jdi si sednout!“ Taky někdy Adriana provokují, dělají na něj obličejy a grimasy. Kamilovi nadávají „tlusťochu“ nebo na něj vyplazují jazyk. A Kamil zase provokuje Adriana. Adrian mi dal zničehonic facku, šla jsem to říct třídní učitelce. My s kamarády jsme vymysleli přezdívky „Cibule“ a „Hana Montana“ pro Adriana. Luboš a parta provokují Adriana, on jim pak nadává. Oni ho provokovali. A on někomu ublížil. Paní učitelka to řešila a napsala Adrianovi poznámku. Já se bráním tím, že škrábu a štípu. To když se mi někdo posmívá, třeba Ivan. Když mi shazoval věci a bouchnul mě do ruky. Táta mi říkal, že když mi někdo něco udělá, mám mu taky něco udělat. Tak jsem mu zkroutila ruku. Adriana jsem se jen ptala, jestli se myje za krkem, tedy spíš nemyje.“

Příloha č. 8 – Přepsaný rozhovor s OTAKAREM

Jak se ve třídě cítíš?

„Mě se stalo hodně úrazů, taky jsem rádil. Ale nechci mít průšvih. Když mě bude někdo provokovat, tak to řeknu paní učitelce.“

A co jsi dělal?

„Tahal jsem Adriana za vlasy. Pošťuchoval jsem ho. Tahal jsem ho za nohy. Kopal jsem ho do zadku. Podrážel jsem mu nohy. Shazoval jsem na zem jeho věci i jeho jsem kopal mezi nohy. Zezadu jsem ho napadl a povalil jsem ho na zem. Pak jsme po něm házeli gumu.“

A kdo vy?

„Jsme kmoši. Mojmír je nejvíc silný. Luboš má nejdůležitější slovo. Luboš řekne, jakou útočnou pozici máme udělat. Nebo třeba děláme špionáž. Šmíruje se ten, kdo je vinný. Luboš povolá někoho z kluků, aby Adriana špehoval, třeba i na záchodě. Dráždíme ho a provokujeme k akci, aby se bránil. Chytali jsme ho rukama a házeli na zeď. Tahali jsme ho za vlasy a strkali jsme ho. Chtěli jsme docílit, že jsme velký frajeři. Kopali jsme ho do citlivých míst, i mezi nohama, já spolu s kamarádama. Kopali jsme ho do zadku. Jeho to vždycky naštvalo. On si chce s náma hrát, my nechceme. My rozhodujeme a my začínáme s provokací. Někdo Adriana vždycky vyprovokuje ať je to Radek, Kamil, Luboš nebo Mojmír. Norbert hodně. Já taky. My jsme vždycky první. Adrian mě štve, vyrušuje a vykřikuje při hodině. Když ubližoval o přestávce mým kamarádům, Lubošovi a Mojmírovi, tak jsem ho zezadu povalil na zem, no prostě jsem ho napadl.“

Příloha č. 9 – Přepsaný rozhovor s NORBERTEM

Jak se máš ve třídě?

„O tom se budeme bavit? Já myslel, že o tom jak se ve třídě chovám. S nikým se neperu. Hodně jsem zlobil, choval se k dětem nesprávně. Se všema jsem nekamarádil a to nebylo vůči nim fér. Ted' už ani Adriana nepošťuchujeme. Tolik nevykřikujeme, povídáme si. Fajn nebylo, když jsme se každou přestávku prali a dostávali jsme poznámky. Ted' jsme se dohodli, že si budeme o přestávkách povídat.“

Víš o někom, komu ve třídě není dobře?

Ve škole se necítil dobře Adrian.

A proč si to myslíš?

„Hodně jsem zlobil, choval jsem se k dětem nesprávně a ošklivě, nejvíc k Adrianovi. Provokoval jsem, řekl jsem, že něco neumí. Říkal jsem jim, Adrianovi nebo Kamilovi, že něco neumí, že to nezvládnou, schválně jsem je rozčiloval. Strkal jsem do nich. Oni se pak naštváli.“ (Adrian a Kamil) Ponižoval jsem ho (Adriana), řekl jsem mu, že není ani tak rychlej, ani tak silnej jako jsem já, třeba. Mě byl Adrian nepřijemnej, tak proto jsem na něj byl nepřijemnej, proto jsem ho provokoval. Když jsme byli ve Stromovce, tak jsem Adrianovi říkal, že to hnízdo nepostaví.“ (úkol, který měli na výletě splnit) „My byli taková parta kluků. Já jsem mu bral věci, parta čekala, kdy zaútočí. Nacvičovali jsme formace „Želvu“ a „Mrtvýho ptáka“ (ukazuje, jak formace vypadá), měli jsme se tak bránit, když Adrian vejde do třídy. Museli jsme ho vyprovokovat, aby do nás šel. Házíme Adrianovi věci do koše, penál, boty. Někdy i Kamilovi. A pak se honíme. Trefil jsem, omylem Adriana do ruky. On mi to vrátil. Píchnul mě tužkou, ale poznámku dostal on. To jsem byl rád. Já mu to udělal nerad, ale on na mě útočil. Děláme na něj obličejy, ironické úsměvy. Dráždili jsme ho. Uráželi. Říkala jsme mu „Samomluva“, „debile“, „blbečku“. Luboš vedl partu. Luboš, Mojmír a já jsme ji založili. Luboš všem dával rozkazy. Třeba, že mám vyprovokovat Adriana. Například měl papírovou skládačku na čtyři prsty, kdy se říká barva a pak se střídavě ta skládačka otevírá a zavírá. Měl tam úkoly jako třeba „vzít mu pití“, „vyprovokovat ho“. Já jsem ji vyrobil. Luboš to chtěl naučit a napsal si tam ty věci, ty úkoly. Bylo to asi letos v září. Ve Stromovce jsme si udělali bunkr.

Kluci naplánovali, že půjdeme proti klukům, ze čtvrté třídy na záchodě a dáme si bitku, i když jsou starší. Ale Mojmir je hodně silnej. Nakonec to dopadlo tak, že jsme byli proti Adrianovi a Kamilovi. Nechtěli jsme Adriana vzít do bunkru, on, že tam chce, tak jsme se začali prát. Když jsme se s Adrianem prali, tak nás asistentka brzdila. Mojmir přinesl do školy šipky a provázek. Luboš a Mojmir, že natáhnou provázek, aby o něj Adrian zakopl. A Ivan, že bude házet po Adrianovi šipky. Mojmir Luboše pořád poslouchá. Nacvičovali jsme Želvu a Mrtvýho ptáka. Měli jsme se tak bránit, když Adrian vejde do třídy. Aby na nás začal Adrian útočí, museli jsme ho vyprovokovat. Já jsem mu třeba bral věci a parta čekala, kdy zaútočí. My stojíme a on vidí, že se ho nebojíme. Nás je několik a on je jen jeden.“

Co se stalo, že jste se domluvili jinak, že si budete ve třídě povídat?

„Mluvil jsem s našima o tom co se ve třídě děje. Spíš oni se mnou. Věděli to z třídních schůzek, tam se o tom mluvilo. Byli překvapení. Přiznal jsem se jim, že jsem Adrianovi ubližoval. Slíbil jsem, že už to dělat nebudu. Ale Luboše a Mojmira moc potkávat nechci, mimo školu. Neumím se Adriana zastat, nemám ho rád, ale nechci mu ubližovat.“

Příloha č. 10 – Přepsaný rozhovor s IVANEM

Jak se ve třídě cítíš?

„Já se cítím dobře. Ve třídě je sranda. Ale myslel jsem, že jsem tady kvůli tomu, že se ve třídě s klukama a s Adrianem kopeme a pereme se. Boucháme se. Většinou mezi sebou, ne Adriana. Kopeme se do zadku, do nohou. Podrážíme si nohy. Strkáme se. Já se taky peru s Lubošem, Kamilem a s Norbertem. Dělán to, když mě někdo vyprovokuje. Já provokuju Norberta, Otakara, Radka. Jsou to kámoši. Je to v rámci tréninku. Občas kluky provokuju, říkám jim, že jsou blbý. Třeba Lubošovi, Mojmírovi. Pripadá mi to srandovní. Luboš, Mojmír, Norbert, Otakar, Radek a já jsme parta. Luboš partu vede.“

Víš o někom, kdo se ve třídě necítí dobře?

„Když mě do party nechtěli, cítil jsem se nepříjemně. Nejčastěji bývají provokovaní Kamil s Adrianem, takže možná se necítí dobře. Kamila kopají, říkají mu „debile“, „blbečku“. Já s Kamilem kamarádím.

Adrianovi říkají „blbečku“, „Háničko-máničko“. Pořád na něj koukají. Já Adriana taky občas provokuju. „Háničko“, koukám na něj a směju se. On se pak vyprovokuje a začne útočit, taky ho štouchám víc prstem do ruky, do stehna. Sahám na něj. On to nemá rád. A mě baví jak se rozčiluje. Je to zábava pro celou třídu, všichni se smějou, jenom některý holky se otáčejí nebo jdou pryč ze třídy. Třeba mu to je nepříjemný, ale je to kluk a brání se.“

A kdo je ta parta?

„Luboš, Mojmír, Norbert, Otakar, Radek a já jsme parta. Luboš partu vede. Cvičíme a učíme se pozice „Kung-fu panda“, „Mrtvý pták“ a „Želvy Ninja. Někdy Adriana Kopeme ho do zadku, do nohou, podrážíme mu nohy, strkáme do sebe. Já se taky peru, kopu a bouchám. „Taky prudí Adriana, aby odešel ze školy.“

Příloha č. 11 – Přepsaný rozhovor s RADKEM

Jak se ve třídě cítíš?

„Mě je dobře. Mám kamarády. Je to v pohodě. Ale určitě kvůli tomu tady nejsem.“

A ty víš o někom, komu ve třídě není dobře?

„No tak myslím, že není šťastný Adrian, ale může si za to sám. S ním se nedá vyjít. Fakt „Samomluva“, já mu tak taky říkám. Nemá to rád. Říkám mu Háničko, koukám na něj a směju se a dělám na něj posunky, jako ať jde ke mně. Cvičíme formace, trénujeme a kopeme se mezi sebou a pak se stane, že on se do nás motá a tak ho kopeme a boucháme. Někdy ho taháme za vlasy a kopeme mezi nohy a do zadku. Taky dostal pěstí do hrudníku. Někdy mu říkám „debile“ nebo „blbečku.“

„Už o tom nechci mluvit, pořád se o Adrianovi mluví. Každý a pořád se na něj ptá, pořád on. Už mě to nebaví. Můžu jít. Může si za to sám. Bylo by lepší, aby tady nebyl.“

Příloha č. 12 – Přepsaný rozhovor s LUBOŠEM

Jak se ve třídě cítíš?

„Někdy je to dobrý, někdy špatný. Ve třídě to jde. Ale já vím, že se teď něco děje. Někdy se vykřikuje, řve, provokuje. Ve třídě je to dobrý...Někdo dělá blbosti, někdo lítá po třídě, schovává bačkory. Někdo dělá divné zvuky, chce nám překazit hodinu. Vadí mi, že někdo vykřikuje. Vykřikuju já, Ivan a Mojmír. Všechny prudí Adrian. Je útočný. Musíme se před ním chránit, protože je velký a silný. Tlustý.“

Víš o někom, komu se ve třídě ubližuje?

„Stává se, že se kluci vzájemně provokují, vadí to ostatním dětem. Adrian dělá při hodině zvuky nebo leze na skříň. A ostatní to štve. Kamil mívá záchvaty. Vyprovokuje ho Mojmír nebo Adrian. Kamilovo nepřátelé jsou Adrian a Radek. Já dělám pošklebky, to je všechno. Někdy na Adriana vyplážnu jazyk. Máme takovou partu. Já jsem vedoucí party. Pereme se Adrian, Mojmír, já, Ivan, Kamil, Radek a Otakar. Adrian není v partě. Já jsem vedoucí party, provokujeme Adriana, Kamila a někdy Radka. Mě řekne Mojmír, nebo řeknu já Mojmírovi: „Jdeme někoho provokovat“. Pak nastávají bitky. Nejčastěji jdeme provokovat Kamila a Adriana. Děláme formace: Želva, Mrtvý pták, Kung-fu panda, ty vymyslel Mojmír. Domlouváme se, kdo bude provokovat, určí to já nebo Mojmír. Adrianovi nebo Kamilovi sebereme bačkory. Adrianovi bereme věci, pero. Chci mu ublížit. Někdy se schováme, začne bitka, kdo je schovaný za rohem vpravo ve třídě, tak pomůže, bít se víc a dýl. Někdy vezmeme desky, abychom se chránili. Připravujeme se, až někdo zaútočí. Ivan, Mojmír a já jdeme do bitky. Pozice jsou různé. Máme několik strategických pozic, spíš obranně útočných formací. Vymysleli jsme je s Mojmírem. „Mrtvý pták“ to je, že si někdo lehne na zem a dělá, že je mrtvý. „Mrtvý pták“ ze země zaútočí, většinou na Adriana nebo na Kamila. Pozice „Kung-fu panda“ je, že si stoupnete na jednu nohu a kopnete někoho do břicha. A pozice „Želva“ je, že se nahrbí krk a kopne se mezi nohy. Když to cvičíme, tak známe svoje místa a víme, co máme dělat. Pozice děláme ve třídě i mimo školu, venku na ulici. Musíme trénovat a cvičit. Taky jsme s Mojmírem vymysleli, že přineseme do školy provaz a šipky. Provazem jsme chtěli Adriana svázat a šipkama ubodat. Nataženým provazem, ve třídě, jsme Adrianovi podráželi nohy. Chtěli jsme, aby si o lavici rozbil hlavu a už

s náma nechodil do stejné školy. Nápady s provazama byly dva. Proč jsme přinesli špunty, už ani nevím asi na házení. A nakonec jsme je po Adrianovi házeli. Šipky byly taky na házení. Jo a udělal jsem si papírovou skládačku – origami – na čtyři prsty, kde jsou popisovány akce vůči Adrianovi. Skládačka se střídavě otevírá a zavírá a vybraný kámoš z party pak úkol Adrianovi udělá. Úkoly jsou rozděleny: „Vzít mu pití. Vyprovokovat ho. Zkopat ho. Hodit ho na zed“.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Hellen Holečková
Studijní program: Psychologie

Název práce: Šikana na základní škole z pohledu
metodika prevence

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Vacková Ph.D

Rok dokončení práce: 2019

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace: 2.070

Ostatní text: 114.315

Celkově počet znaků: 116.385

Názvy souborů umístěných na doprovodném CD

Text práce ve formátu PDF: BP_Holeckova.pdf

**Posudek vedoucího bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta: Hellen Holečková
Obor studia: Psychologie
Název práce: Šikana na základní škole z pohledu metodika prevence
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 72

Počet stránek příloh: 17

Počet zdrojů: 75

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

		x		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

		x		
--	--	---	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- 1) Jaký je rozdíl mezi dívčí a chlapeckou šikanou?
- 2) Vysvětlete důvody, proč nebyli přizváni na výstupní třídní schůzky (shrnující zjištěné výsledky šetření šikany) zástupci školy – metodik prevence, výchovný poradce, zástupce, ředitel školy?
- 3) Jak zpětně hodnotíte učiněné šetření v daném třídním společenství? Co by při budoucích šetřeních nemělo chybět, aby bylo možno účinněji argumentovat rodičům žáků dopouštějících se šikany?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka bakalářské práce zpracovala téma, ve kterém se zabývá problematikou šetření šikany v prostředí základní školy. Důraz přitom klade na význam otevřené spolupráce mezi obvodním metodikem prevence působícím v pedagogicko-psychologické poradně, školním psychologem, managementem školy, žáky a rodiči. V teoretické části autorka nejprve definuje základní pojmy, nastiňuje formy a vývojová stádia šikany, zabývá se možnostmi prevence a řešením šikany v prostředí ZŠ. Dále uvádí příklady státních a nestátních organizací podílejících se na prevenci, řešení a léčbě tohoto sociálně patologického jevu. V praktické části předkládá podrobnou případovou studii třídního společenství žáků 3. třídy, jejímž cílem byla nejen deskripce náročnosti vyšetřovacího postupu v kolektivu zasaženém šikanou, ale i realizace či absence intervenčních doporučení.

Kladně hodnotím: Zvolené téma úzce odpovídá studovanému oboru, neboť problematika prevence, kvalitního šetření a léčby šikany zůstává trvalou společenskou výzvou, která se netýká pouze dětí, rodičů a odborníků z řad tzv. pomáhajících profesí, ale celé občanské společnosti.

Kriticky hodnotím: Určité nedostatky v obsahové části BP (ne zcela důsledný postup při šetření šikany viz např. absence písemných výpovědí dětí – agresorů; nepřítomnost managementu školy na výstupních třídních schůzkách atd.). Dále pak překlapy a stylistické neobratnosti, v diskusi postrádám kritičtější nahlédnutí zvoleného výzkumného postupu.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře

Datum, podpis: 5/9 2019 Mgr. Lucie Vacková, Ph. D.

**Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Hellen Holečková
 Obor studia: Psychologie
 Název práce: Šikana na základní škole z pohledu metodika prevence
 Oponent práce: Mgr. Barbara Kostelacová

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 72
 Počet stránek příloh: 19
 Počet titulů v seznamu literatury: 76

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

			x	
--	--	--	---	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		x		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Vyjádřete se prosím ke komentářům k výzkumnému šetření:

Popište svůj metodologický postup při psaní případové studie.

Jakým způsobem jste dospěla k zodpovězení výzkumné otázky?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka se ve své bakalářské práci věnuje šikaně na základních školách. Téma je jí blízké, neboť sama dlouhodobě pracuje na pozici metodika prevence v pedagogicko-psychologické poradně a je zřejmé, že problematice velmi dobře rozumí.

V teoretické části se autorka podrobně zabývá teoretickými východisky pojmu šikany, mapuje situaci na základních školách a značnou pozornost věnuje prevenci šikany a jejím možnostem. Představuje rovněž organizace spolupracující na řešení rizikového chování mezi dětmi na školách. Z odborného hlediska za cennou, bohužel jen krátkou, považuji podkapitolu o řešení šikany (4.2), která velmi dobře ilustruje situaci dále popsanou v případové studii v praktické části. Tato podkapitola tvoří důležité myšlenkové propojení mezi teorií a praxí autorčiny práce.

Teoretická část práce je zpracována velmi zdařile, poskytuje přehledný a svým rozsahem adekvátní úvod do problematiky. Zvláštní ocenění si zasluhuje rovněž úctyhodný počet titulů v odborných pramenech a autorčina schopnost orientace v nich.

Praktickou část práce tvoří případová studie třetí třídy základní školy, v níž byla odhalena a řešena šikana. Výzkumné šetření si klade za cíl dokázat důležitost součinnosti jednotlivých profesí a předkládá výzkumnou otázku „jaký je význam metodika prevence v procesu šetření a řešení šikany?“. Pro sběr dat byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru s třídní učitelkou, asistentkou pedagoga, matkou oběti šikany a dětmi ze třídy. Přepis rozhovorů s dospělými participanty lze jen těžko označit za polostrukturovaný rozhovor, zejména u třídní učitelky jde v podstatě pouze o její výpověď na jednu položenou otázku.

Za nedostatek považuji absenci popisu metodologického přístupu ke zpracování dat, není tedy jasné, jakým způsobem autorka k analýze dat pro případovou studii přistupovala.

Případová studie mapuje situaci šikany ve třídě, formuluje závěry šetření a doporučuje řešení pro rodiny obětí a pro školu, zcela však míjí cíl práce a výzkumnou otázku. Tento faktický nedostatek spatřuji především v problematickém smíšení role metodika prevence a výzkumníka v osobě autorky, což navíc není reflektováno ani v diskusi. Role metodika v případové studii má bezesporu zásadní úlohu, ale v předkládaném výzkumném šetření zcela chybí objektivní posouzení této role a jejího významu participanty případové studie, jak ostatně ukazují přepisy rozhovorů v příloze. Závěry výzkumu jsou tedy formulovány z čistě subjektivního pohledu autorky, což je zcela nepřípustné.

Formální zpracování nárokům na bakalářskou práci odpovídá. Autorčin projev je kultivovaný a jazykově správný.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: 2

Datum, podpis:

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Karel Čech', written over the 'Datum, podpis:' label.